

Год. IV.

Бр. X.

ЗОРА

ЛИСТ

ЗА ЗНАЊЕ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.
ВЛАСНИК И УГЛЕДНИК

ЈОВАН ДУЧИЋ

Издази почетком сваког мјесеца. Износи 4—5 табака а цијена
јој је: на читаву годину 4 фор. или 9 д., за ђаке 3 фор. или 7 д.

У МОСТАРУ, 1. ОКТОБРА 1899.

ЈОВАН РИСТИЋ

1831—1899

Један велики државник Србије сишао је занавијек са политичке трибине на којој је играо врло угледну улогу скоро пола вијека...

Предсједничко сједиште Српске Академије Наука остаје празно...

Један војник старе српске политичке гарде скрстио је руке на прса и испустио свој велики дух.

23 августа нестало је међу живима *Јована Ристића*, бившег Предсједника Министарства, бившег Кнежевског и Краљевског Намјесника, бившег Српског Државника, Предсједника Српске Академије и књижевника.

*

„*Јован Ристић* рођен је у срцу Шумадије, у Крагујевцу 1831 године. Ту је походио основне школе, али

је гимназију учио у Биограду 1842; а године 1847 ступио је у ондашњу највишу српску школу, Лицеј. Сиротног стања од куће, он је био благодједанац, а с прољећа 1849 буде, као државни питомац, послан на страну, да учи више државне науке: у Берлину, за тим у Хајделбергу, гдје је добио степен *доктора* филозофије и најзад у Паризу доврши своје више школовање.

Године 1854 вратио се *Ристић* као учен човјек у Отаџбину, у којој му бјеше суђено да игра тако велику улогу. Још док се на страни бавио, он је написао, на њемачком, двије књиге: „О духовном и моралном стању у Србији“ (1850) и „О новијој литератури у Срба“ 1852. Од то доба није испуштао пера из руке, све до пред смрт. Његова најзначајнија дјела: *Спољни одношаји Србије* новијег времена, I и II и *Дипломатска историја I и II* оба

рата, биће кад год изворна дјела за будуће нараштаје.

Дошав у Србију, желио је добити професорску катедру. Али тај му захтјев не би одобрен. До Свето-Андријске Скупштине и доласка Кнеза Милоша Великог и Михаила, био му је положај колебљив; а радио је у министарствима: просвјете, спољних послова, и, баш 1858 као начелник одјељења у мин. унутрашњих дјела. Ту су и кроз *Ристићеве* руке пролазили избори за знамениту Свето-Андријску Скупштину.

Познат као исправан, потпун зналац два модерна језика — француског и њемачког — са гласом човјека од научености, пера и такта, *Јован Ристић* одмах је добио важно одређење као секретар депутације, коју је Кнез Милош Велики послао 1860 у Цариград, да иште: 1. Ново освећење повластица наслједства у Обреновића Династији; 2. Повратак права да се Србија сама конституише; и 3. Извршење хатишерифа од 1830 г. о исељењу Турака. По повратку отуд, буде *Ристић* секретар знамените Преображенске Скупштине 1861, која му у знак признања изда нарочиту адресу захвалности на умном раду и објашњењу питања, која је та скупштина имала да ријешити. Исте године ишао је са Илијом Гарашанином у Беч и Пешту, да ради на одобрењу сазива српског народног сабора у Карловцима, који је сабор доиста и сазван; и *Ристић* је био акредитован код Патријарха Рајачића, као заступник Кнеза Михаила. У осталом, он и ту бијаше већ давнашњи познаник: године 1848, *Јован Ристић*, као Лицејац, са својим одушевљеним вршњацима, ишао је у Карловце, и са оружјем у руци учествовао у знаменитом покрету српског народа прије педесет година. На мајској скуп-

штини 1 маја 1848, из кубуре по српском обичају, поздравио је у Карловцима проглас Српског Војводства.

Но то бјеху само тек почети његове каријере: права његова каријера почиње одласком у Цариград за Кнежева заступника. Његови извјештаји са цариградске депутације, и радња његова у њој, већ су учинили да кандидација за представника у Цариграду би положена. Само постављење било је питање времена и 16 октобра 1861 постави Кнез Михаил *Ристића* за свог заступника при Високој Порти.

Бомбардање Биограда, и ушљед тога исељење Турака из вароши Биограда; преговори и срећан резултат о уступању самих градова у априлу 1867, бјеху сјајни успјеси владавине Кнеза Михаила. Он је назвао *Ристића* свога врснога радника и сарадника у познатоме свом писму од 20 априла 1867 својом „десном руком.“ „Највећи дио заслуга мога правитељства, — говори Кнез у томе свом писму, — што се српска застава вије на бедемима биоградског и свију осталих градова у Србији, *вами припада*. Са другим ријечима — вели даље Кнез — ја сам обадвјеручки радио на овом срећно окончаном предузећу, у ком раду *Ви сте ми били десна рука*. Бог благословио Србију, да би јој се синови такви, као што га у вама има, стотинама множили.“ Кнез Михајло исте године поставио је *Ристића* за министра спољних послова.

По трагичној смрти Кнеза Михаила — који је жалосни глас *Ристића* у Берлину застао, гдје га је, као и у Беч и Петроград по нарочитој мисији за скидање консуларне јурисдикције Кнез послао — *Јован Ристић* 20

Ујуна једногласним избором Велике Народне Скупштине, постао је Кнежевски Намјесник, по пунољетству Кнеза Милана Обреновића IV. министар 1872, а по смрти Миливоја Блазнавца и предсједник министарства.

У 1875 понова, за кратко, долази за министра, да у 1876 као министар спољних послова уђе у велике трогодишње догађаје, знамените ратове 1876, 77 и 78, који су се тек Берлинским Конгресом завршили. Србија је из њих изашла са знатним проширењем и независношћу, — успјех послје ослобођења Србије 1815 највећи у њеној историји. То бјеше уједно и доба интензивне радње *Јована Ристића*, на пољудипломације, коју је он изложио у двије књиге своје дипломатске историје. Тим великим догађајима свеопштег народног покрета, шљедовао је и Проглас Краљевине. Кад је у октобру 1880 са управе државне сишло либерално министарство, наступа и за *Ристићеву* јавну радњу, пауза од седам година, ма да то не бјеше за *Ристића* пауза у опште. Године 1887 видимо *Ристића* као предсједника кратковремене „савезне владе“, а идуће 1888, као првог подпредсједника и плодног сарадника у Уставотворном Одбору

— а 22 фебруара 1889 постаде први Краљевски Намјесник, по абдикацији Краља Милана. Тежак задатак увођења новог Устава у живот, бјеше пао у дио Намјесништву, које је послје нешто више од четири године престало 2 априла 1893. Од то доба се *Ристић* није више примио јавних звања, сем што је, као први члан Академије Наука, 1899 указом Краља Александра, наменован за Предсједника Академије Наука. У том положају завршио је свој плодни живот у својој *шестдесет деветој* години.

За вријеме те дуге каријере, одликован је многим српским одличјима у име признања од својих Владаоца. Послиједње му је велико одликовање о Цвијетима 1899 подарио *Краљ Александар I*. То је орден *Милоша Великог I степена*, у знак признања његове дуге службе под свима владоцима Обреновићима који су до сада сједили на пријестолу Кнежевине и Краљевине Србије.“

* * *

Расута одличја, смотана лента, политички мач спуштен за навијек у корице и сломљено перо — то су сликовити знаци урезани у подножју каменог споменика на коме се свијетле златна слова: *Јован Ристић*.

ОДГОВОРИ

НА ПИТАЊА НАШЕГ УРЕДНИШТВА СРПСКИМ КЊИЖЕВНИЦИМА

1. Шта мислите о српској сувременој књижевности? — 2. Да ли се и који утјецај из страних литература осјећа у српској књижевности? — 3. Шта мислите о српској читалачкој публици? — 4. Шта мислите о српској критици, њеном данашњем утјецају и позиву? — 5. Шта мислите о Срп. Књижевном Конгресу? — 6. Шта мислите о српској популарној књижевности? — 7. Шта мислите о српској драми? — 8. Како судите о хумору у нашој књижевности? — 9. Шта мислите о дјечјој књижевности у нас Срба? — 10. Шта мислите о утјецају данашњих политичких прилика у Срба на развитак народне књижевности, особито белетристике?

I. *Шта мислите о српској сувременој књижевности?* — Одговор на свако од постављених питања, то је читава књига. А пошто ви не тражите књиге, што би у осталом, тешко било и дати, ја ћу само обележити суштину одговора.

Наша белетристика као да је у некој фази очекивања. Пре ових, који су данас њени представници,

било је неколико имена; то су баш они, који су је основали и којима се сви ми данас поносимо. Али ти људи или нису више међу живима, или су се махнули писања, или расплинули на друге ствари. Ови данашњи белетристички писци, изузимајући двојице, или су почетници или епигони. Прве треба сачекати да се види шта ће дати, а на епигонима се кућа не оставља. Ми немамо књижевног средњег сталежа.

Што белетристика овако стоји, неоправдано би било тражити споредне разлоге, као што би била немаштина, јер ко зна да ли би многи од ових што данас пишу, писали и у другим, бољим околностима; нити их треба тражити у томе што велика маса њих пишу, јер и овде утакмица показује своје добре стране. По мојем мишљењу, књижевност у Србији и у другим српским областима пати од две болести. Прва је, што се књижевност не сматра више, као што се не сматра ни по другим културним крајевима, као отмено занимање људи духом отмених, већ као занат, који узима индустријске размере. Велики обрт извињава лош квалитет. Друга је, што нико, готово без изузетка, и не мисли на спрему и учење, које треба да претходи писању. Због тога ми и имамо велики број људи што се одржавају писањем, али који су, што се књижевне спреме и васпитања тиче, још при буквару. Без мало сви млађи ослањају се готово искључиво на инспирацију, ма да сви хвале праву Богдана Поповића о васпитању књижевника. Отуда већина њих и иду у село, јер их то најмање труда кошта. За приче, новеле и скице са села они већ имају готове форме. За њих су се побринули Лаза Лазаревић и Јанко Веселино-

вић. Треба, сад, у тај готов оквир метнути ма какву посељачену љубав или мржњу, и тај *metteur* постаје, по свом уверењу, писац.

Изузевши озбиљније радове Матавуљеве, Веселиновићеве прве две свеске и *Сељанку*, и извесна опажања Комарчићева у *Бездушницима* и Милована Глишића у његовим причама, ми ни са највећим оптимизмом не налазимо у новим приповедачким производима трагове или сведоџбе проучавања народног живота ни у разним покрајинама, ни у разним менама. Локална боја, која је једна од првих сведоџаба о познавању живота ма којег места, или, у ширем значењу, области и људи, састоји се и данас, у најбољем случају, у дијалекту, у којем је напис састављен; али, сем горњих имена, ми, обично, по тим производима не можемо доћи ни до каквих других закључака, но до тога јединога: да се догађај, који се описује збива у источним или јужним крајевима. Због тога ти белетристички састави и личе на оне конверзационе драме, које се, ради карактеристике, обелажавају са: „Догађа се у једној великој вароши. Време садашње“.

Оскудици образовања последица је сиротиња у мислима, а та је тако очита у нашој новијој белетристици! Отуда се у њој не могу разликовати правци, ни књижевни, ни социјални. Кад би тога било, онда би књижевност била огледало живота и нарави српскога друштва, и онда би се, разуме се, о тој друкчије и говорило. Данас, кад она то није, нама остаје само жеља да она то буде.

II. *Да ли се и који ушјецај из страних литерашура осјећа у српској књижевности?* — На сваки начин да утицаја тога има, само је он

У површан. Књижевни радови наших Далматинаца и језиком и обликом показују утицај Италије. У Војводини начин писања чисто је „естер-ајхерски“, без израза, развучен, млак, често детињаст, изузимајући, с похвалом, П. Адамова. У Србији, до превода руских писаца, осећао се утицај немачке књижевности, који се, поглавито, обелодањавао у стилу, и имао више корена у укусу читалаца него ли у тежњи писаца да пођу за једним или другим немачким писцем. Са немачког преводило се највише, и ти преводи формирали су, у неколико читалачки укус. Међу тим књижевници су се паштили да иду својим путем, изузимајући оне, који су само кроз преводе руских писаца могли гледати свет. За млађе писце не би се могло рећи да су се подали, у јачој мери, ма којем утицају са стране, и ако и они имају своје угледе.

III. *Шта мислите о српској читалачкој публици?* — На српску читалачку публику туже се писци свих врсти толико, да почиње изгледати, да је она некакав упоран и истрајан непријатељ наших књижевника. Тврди се да она, чак, и не постоји. Међу тим моје је уверење, да она не само постоји, већ да се и поштено труди, да се своје титуле покаже достојна. Што она није онаква какву бисмо је ми желели, није кривица до ње. Читалачку публику стварају не писци, већ књижари и штампа. Како данас стојимо, свака српска књига бива штампана на ризик да се не плате ни штампарски трошкови. Ми немамо добрих књижара, а још мање предузимљивих књижара издавача. Данас се књижари ограничавају да здрпе што већи провизион, да изложе књиге у прозоре и да за тезгом чекају публику.

Ни пређе нису били књижари бољи, али су бар толико били окретни, да су у свим редовима чиновничким налазили добровољних и заузимљивих распродаваоца, који су са великим успехом уносили књиге у народ. Данас, кад су ти људи, услед већих послова и својих брига, морали напустити то аматерско занимање, књижари, оставши без њих, не могу да им нађу замену. Штампа, која, такође, ствара читалачку публику, изазивајући интересовање доношењем приказа и реферата, данас је тако мизерна и празна, и није се ни мало чудити што она данас готово и нема никакве везе са књижевношћу. У овом погледу готово нема изузетка.

Између писаца и читалачке публике мора бити посредника, а кад год је њих било, српска читалачка публика није скомрачила. Погледајте само успехе Српске Књижевне Задруге!

IV. *Шта мислите о српској критици, њеном данашњем ушјецају и позиву?* — С критичким упуствима готово је иста ствар као и са лекарским прописима. Обично се на једно уво приме, а на друго пусте. У нас критика нема ни из близа онаквог утицаја, какав бисмо сви желели. Нити она помаже доброј, нити одмаже рђавој књизи. Критика, као књижевни облик, има у нас вредности за врло узак круг. Праве критичке књижевности, међу тим, и ако недовољно, има данас само у Србији, изузимајући М. Цара за јужне крајеве, и Милана Савића за Војводину, од које двојице овај последњи стоји на нивоу тамошњих књижевних производа.

V. *Шта мислите о Срп. Књижевном Конгресу?* — Кад би ме ко могао уверити да такав конгрес, сем

заснивања личних веза, може имати и каквих других, реалних резултата, ја бих, на сваки начин, пристао уз оне, који га желе. Предлог, пак, о српско-хрватском конгресу сматрам не као неостварљив, већ као некорисан. Нама Хрвати сваки дан казују шта од њих треба да очекујемо, па и опет међу нама има добричина, који им простосрдачно иду на сусрет. Пошто су се оденули опљачкавши Србе, Хрватима би се и путем једног таквог заједничког конгреса дала прилика да нам покушају отети још што год, или да нас преваре још у чем. Макар само и једну мисао; њима је и то завар. А ми треба, сад више но до сад, да чувамо све што је наше, и да пре свега будемо Срби па тек онда Словени. Нас је Словенство доста коштало. Па, ипак, ја не тврдим, да је искључен сваки рад са Хрватима. Само њега, какве су данашње прилике, треба развити на другом а не на књижевном пољу. Оно што Хрвате води у грех; оно чиме се они од нас туђе; оно чиме се они труде оштетити нас и она кроза шта они постају и јесу наши непријатељи, то је — политика. Ако наш рад са њима није заснован на политичким основама и погодбама, онда ће сваки други рад, ако га, уопште, и буде било, бити њима на корист а нама на уштрб. Тек после реалних резултата заједничког политичког рада може следовати и заједнички књижевни рад.

VI. *Шта мислите о српској популарној књижевности?* — У нас још није са свим одређено шта је то „популарна књижевност“. Према времену мењало се и то схватање. Али популарну књижевност, кад у њу не убројимо политичке списе, онакву какву је имају други народи, наравно не рачунајући у њих и бал-

канске народе, ми још немамо. Пошто озбиљнија дела г. М. Ђ. Милићевића не спадају ни у науку, ни у белетристику, ја их убрајам у популарне саставе, што они, одиста, и јесу. Српска Књижевна Задруга покушала је нешто у том правцу, али је учинила рђав избор. Шири читалачки свет још израније заплашен је предметима из природних наука. У популарну књижевност требало би да спадају и јавна предавања, која се највише држе у Србији и која, у осталом, држе и звани и незвани. У Војводини требало би да ту књижевност представљају издања Коњевићеве задужбине, али се та библиотека највећма испуњава дилетантским и спекулантским радовима људи, који би се врло радо хтели видети међу научницима.

VII. *Шта мислите о српској драми?* — О драми требало би говорити кад и о песништву, и било би, одиста, од интереса излагање, које би казивало зашто ми поред тако обилног Парнаса, са кога се чују лире и таквих, којима су музе наклоњене, имамо само два драмска песника, од старијих Ј. Костића, од млађих Драгутина Илијћа, од којих ни један више не пише. Од свих драмских врста ми данас имамо само једну, и то је комедија, која јако нагиње поси, и коју обделава Б. Нушић.

VIII. *Како судите о хумору у нашој књижевности?* — Књижевник, чији су списи прожети правим хумором, који је био само зачин, то је био Љ. Ненадовић. Између њега и Стевана Сремца има читав низ књижевника, који су, у ствари безуспешно, покушавали да стеку себи име у тој врсти књижевности. Један од њих, Абуказем, и признат је као такав, бар у Војводини, не знам

зашто; други, З. Јован Јовановић поставио је темељ својој популарности песмама политичког хумора, али га је доцније напустио, и то са пуно тактичног разлога. Ст. Сремац је данас једини чија дела ту књижевност представљају.

IX. *Шта мислите о дјеијој књижевности у нас Срба?* — С њеним квалитетом чудна је ствар. Изгледа да је она тако наивно-банална, да је читаоци, којима је намењена, избегавају тражећи озбиљније књиге.

Света М. Јакшић

Пјесме Вл. М. Јовановића

ИЗВИКАН

Gott, warum gabst du mir Lieder?...
Die Dichtkunst sagt zu meinem Leben: flieh!
Mein Nero, weh' mir! ist die Poesie —
Doch will ich nicht mit meinem Schicksal hadern.
Freiligrath.

Imparfait ou déchu, l'homme est le grand mystère
Dans la prison de sens enchainé sur la terre.
Lamartine.

А наши старички? Какъ ихъ возъмѣть задоръ,
Засудятъ о дѣлахъ, что слово — приговоръ.
Грибоѣдовъ.

Чудите се, што за женским гинем,
Па сам сретан, кад са њима зборим,
Као да се у небеса винем,
Па од слатког узбуђења горим;
Чудите се, што их вечно тражим,
И љубављу према њима дишем,
Што се крај њих несретан ублажим —
А не знате, да ја песме пишем?
А ком срце одређује мету,
Тај не може угодити свету.

Чудно вам је, што не тражим пара,
Кад се говор о женидби води,
Што ме злато никад не опчара,
Већ ми само чиста љубав годи;
Чудно вам је, што пољубац волим,
А за новцем при том не уздишем —
Та, шта могу са парама голим?
Та, ви знате, да ја песме пишем!
А ком срце одређује мету,
Тај не може угодити свету.

Смешите се, што за светом гинем,
А несрећне загрлити желим,

И што жудим, да се кад год винем,
Па да срећу човечанству делим;
Смешите се, што себе не гледим,
Већ љубављу према сваком лишем,
Смешите се, што себе не штедим —
А не знате, да ја песме пишем?
А ком срце одређује мету,
Тај не може угодити свету.

Мрштите се, што све правду тражим,
А слободу у звезде окивам,
И што надом своје јаде блажим,
Те без добра у добру уживам;
Мрштите се, што силнима претим,
И што гњевом према њима дишем,
Па се мрским злурадошћу светим —
А не знате, да ја песме пишем?
А ком срце одређује мету,
Тај не може угодити свету.

Дивите се, како вино пијем,
Дивите се, како чаше сушим.
Па се, после, целом свету смијем,
А невоље у вину угушим;
Дивите се, што свираче водим,

И што често меницу напишем,
Све тежећи да срцу угодим —

А не знате, да ја песме пишем?
А ком срце одређује мету,
Тај не може угодити свету.

Корите ме, што не живим мирно,
Него летим од страсти до страсти,
Што сам својим животом додирн'о
И изворе осветљивих сласти;
Корите ме, што се заборавам,
Па све сласти без избора сишем,
Корите ме што се сваком јављам —
А не знате, да ја песме пишем?
А ком срце одређује мету,
Тај не може угодити свету.

Замерате, што за часак планем,
Кад се ко год убедити не да;
Замерате што на браник станем,
Кад ми ко год силом заповеда;
Замерате, што стрпљења немам,
Него само тешким гневом дишем,
Замерате, што се за бој спремам —
А не знате, да ја песме пишем?
Коме срце одређује мету,
Тај не може угодити свету.

Криво вам је, што сталности немам,
Него за час намеру променим,
У вече се на окршај спремам,
А сутра га весељем заменим;
Криво вам је, што сад једно решим,
А, за мало, то решење бришем,
Криво вам је, што напрасно грешим —
А не знате, да ја песме пишем?
А ком срце одређује мету,
Тај не може угодити свету.

Питате ме, што ништа не радим
— Мој пуст живот вама вредним смета —
Питате ме, што се миром сладим
У самоћи удаљен од света;
Питате ме, чим се тада бавим,
Какве тада тајне сласти сишем —
Е, баш, хајде, да вам и то јавим:
Зар не знате, да ја песме пишем?

А ком срце одређује мету,
Тај не може угодити свету.

Занима вас, шта ће са мном бити,
Кад године полетарке прођу,
Занима вас, шта ћу учинити
Када дани натуштени дођу;
Занима вас, шта ћу тад да радим,
На шта ли ћу онда да кидишем,
Чим ћу онда живот да засладим? —
Та, ви знате, да ја песме пишем!
А ком срце одређује мету,
Тај не може угодити свету.

Љутите се, што згоде упуштам,
А мог'о бих далеко отићи;
Љутите се, што се ниско спуштам,
Кад се могу на високо дићи.
Гори ће ме, велите, претећи,
Па ћу, онда, горко да уздишем,
Питате ме: „шта ћу на то рећи?“ —
Па ви знате, да ја песме пишем.
А ком срце одређује мету,
Тај не може угодити свету.

Питате ме: а што песме пишем,
Што им збогом за свагда не кажем,
Што издатак сваки не запишем,
Па да благо на камару слажем?
Е, ту моја сила не домаша,
Ал кад и то баш желите знати,
Ви извол'те сва питања ваша
К'о одговор на то прочитати,
Јер ком срце одређује мету,
Тај не може угодити свету.

Ох, да није лепоте у свету,
Никад не бих песама ни пис'о
Ох, да страсти нису у полету
Никад не бих узбуђењем дис'о!
Ал док борба људске жеље креће,
И док живот осећаје буди,
Дотле песма мора да полеће,
Ил ће срце да пукне у груди.
Коме оно одређује мету,
Тај не може угодити свету!

Ш **НИЈЕ СУЂЕНО**

Шетали смо по шумици једно уз друго,
 Срца су нам силно била једном и другом;
 По често смо погледали једно у друго,
 А дах нам се додирив'о једном и другом.
 Све смо ближе приступали једно уз друго,
 А груди се надимаху једном и другом.
 Најзад корак устависмо једно и друго —
 Погледи се сусретоше једном и другом;
 Већ и уста намештасмо једно и друго
 — Хтели смо се да љубимо дуго и дуго —
 Ал у једном нешто шушну близу путање,
 А њезин се отац, љутит, јави кроз грање.
 У брзо се одмакосмо једно и друго.
 Згледасмо се тужно, тихо и зачуђено,
 А срца нам уздахнуше: није суђено!

Седали смо за вечеру једно уз друго;
 Правили смо радо места једно другоме.
 Желели смо да будемо једно уз друго.
 Хтесмо жеље казивати једно другоме.
 Већ се бесмо наместили једно уз друго,
 Па и лице окренули једно другоме —
 Са осмехом погледасмо једно у друго,
 И нуђасмо услужности једно другоме.
 Мислили смо вечерати једно уз друго,
 Па сладити залогаје једно другоме —
 Док се зачу, из ненада, неко прозбори:
 „Пређи, сејо, до матере, па је подвори!“
 Остави нас сва веселост једно и друго —
 Згледасмо се тужно, тихо и зачуђено,
 А срца нам уздахнуше: није суђено!

Спремасмо се за полазак једно и друго —
 Хтесмо рећи „сретна пута“ једно другоме.
 Из далека погледасмо једно у друго,
 А осмех смо слатки слали једно другоме.
 Желесмо се опростити једно и друго —
 И узгред се исказати једно другоме.
 Жалили смо са одласка једно и друго —
 Беше тешко, беше мучно једном и другом.
 И већ хтесмо ближе стати једно уз друго,
 Па пођосмо на опроштај једно другоме —
 Ал, у томе, пусто звонце брзо зазвони...
 Свет нагрну, а прелаз се на брод уклони.
 Погледасмо зачуђено једно у друго,
 Јависмо се, поклонисмо тихо, снуђено,
 А срца нам уздахнуше: није суђено!

ЉУБАВНИК НА СМРТИ

Седи уза ме, душо, за мало јоште само,
 Моје су очи жељне љупког погледа твога;
 Седи уза ме, душо, приступи ближе амо,
 Близу је горки тренут, близу крај жића мога!
 Помисли само, душо, како ми мора бити,
 Кад још сад, тужан, знадем, да не ће много проћи,
 А ја ћу смртне сузе, последње сузе лити,
 Па онда, жељан свега, са овог света поћи!
 Туга се сама јавља у тамном оку моме,
 А уздах тешки игра у болним груд'ма мојим,
 Смешим се, горким смехом, при тужном збору своме,

Ал часе од живота у себи тужно бројим.
 Помисли само, душо, како ми мора бити,
 Кад још сад, авај! знадем, да смрт већ косу носи,
 Па грозна, сува, страшна здурадо јури, хити,
 Да мене младог њоме укида, сече, коси!
 И ја је, спреман, чекам, да јој се хладно предам,
 А свет се шарен, мио, још смеши око мене,
 И ја га, по сред јада, с болом у души гледам,
 Срце ми јоште куца, ал живот вене, вене,
 Миле се жеље моје у сивој губе магли,
 А нада, слатка нада, полако: „збогом!“ збори,
 Па хитно бега, јури и другом сретном нагли,
 А мени туга срце осваја, ломи, пори.
 И поглед ока мога тихо се кочи, леди,
 Ал се и леден, опет управља на те само,
 Да тебе само види, да тебе само гледи —
 Ох, оди, душо, оди, приступи ближе амо!
 Помисли само, злаго, како ми мора бити,
 Када у јаду своме, на црне мисли дођем:
 Како ће сутра други обвити твој стас вити,
 Кад ја са овог света у вечни покој пођем!
 Замисли само, душо, каква ме туга мори,
 Кад се у сети мојој жалосна мис'о буди:
 Како ће други с тобом љубавни збор да збори,
 Како ће да те младу на своје стиска груди!
 Представи себи само, како ми мора бити,
 Кад мислим, да ће други заносно да те љуби —
 Ох, ту се сузе моје не могу више крити —
 При тој се мисли храброст и снага моја губи!
 Сунце се за ме гаси, а небо тамно бива,
 Радости овог света нестаје веће за ме,
 Његове дражи лепе суморни мрак покрива —
 Ох, оди, оди ближе, нагни се мало на ме!
 А сутра, кад час смртни животу моме дође,
 Сети се жеља мојих, па проли сузу коју,
 И када дух мој тужни са овог света пође,
 Помени младост моју, помени љубав моју!

Сени Војислава Ј. Илића

Подигни се, куме, да сада поживиш,   И љуба ти сада има другу пошту —
 Да се овом свету чудноватом дивиш!   И деца су стекла друкчију милошту.
 Подигни се, куме, да тек сад уживаш,   Не брини се за њих, нек ти спомен спава,
 И да више никад о јаду не сновиш!   Њих краљевска рука сада издржава.
 Све се сада дигло, да те, мртва, хвали,
 Да ти мртвом свећу захвалницу пали.   Жао ми је врло, што си легло тужан

У Па ти поглед на свет заостао ружан.
 Србија се дигла, да ти спомен кади,
 Све се мишљу на те и песмом ти слади.
 Све сад жали, тужи, што те нема јоште,
 Да спеваш још коју, препуну милоште.
 Сад ти књиге траже и незнани твоји —
 И њих твоја песма сад милином поји.
 Што рекао Јанко: ти умро ниси,
 Теби се тек сада уважење виси.

Да се од куд јавиш у другом издању,
 Ти би сретан био на своме имању.
 Не би било бригае за пет-шест динара,
 Што нам кад год тугу на срце обара.
 Каменице не би напуштали брзо,
 Јоште би се са мном дуго по њој врзо.
 Били би нам кратки они други данци
 На дуванској птици, полетној „Јоланци“.
 Ех, али све заман, кад се живим не да,
 Док се прах им земљи за навек не преда!
 За венце и оно, што ти погреб кошта,
 Мого би да имаш, жељан, много што-шта.
 И да ти је било, не би од нас бего —
 Не би, тако рано, под ледину лево.
 Још би писо песме крај воде Вардара
 И из старе Расе, Новог Пазара.
 Но ти, опет, имаш своју децу милу —
 Она ће ти, можда, пригрлити вилу,
 Да не гине лоза песничкога рода,
 Да се ниже дуго пород до порода.

Ал за оне смртне, што, крај свог огњишта,
 Осим пуне песме, не имају ништа,
 За те нема даље породичне сласти,
 Тима ће у земљу све уздање пасти.
 За те треба стати па — проуздисати.

Њима само живим вреди помоћ дати.
 Изнемогли трудник Талије уморне
 Пао у сред рада и муке поборне,
 И венци га ките — нико ту не штеди —
 Али шта му све то после смрти вреди?

Дух из гроба твога Србадији виче,
 Да се тебе сада пошта слабо тиче;
 Да је све сад заман; да је све сад прошло
 — Све је после рока, врло доцкан, дошло —
 Па потмулим гласом за будућност збори:
 Да се живим даје, да стварају дела,
 Док их није у гроб црна смрт однела,
 А тад заман жалост, прилози и штета —
 Не вреди им новац од овога света.

С Богом, драги Војо, једнако ме кошка..
 Сад би ти се могло дати доста трошка.
 Било би од књига, а баш и иначе,
 Сваком ти сад срце за судбином плаче..
 Али заман сада све људске милоште —
 Кад код тебе нема аманетне поште.
 Шаљем ти још само поздравницу нашу —
 Поздрави ми, узгред, Ињатовић-Јашу!
 Поздрав и твом тасту, Јакшићу и сину,
 А поздрав и нашем добром Милутину.

Кажи му; за жену нек не води бригае —
 И ја јој и други продајемо књиге.
 Изишло је лепо, са сликом, издање.
 Сад би, да још живи, добио и звање,
 Те би имо она три-чет'ри месеца,
 Што му за пензију са свим не засеца.
 Још му можеш и то уз разговор рећи:
 Да је данас процент за два од сто већи.
 Сада жена кошта, од плате, шест од сто —
 И самачки живот сад је скуп већ посто.

НА СУНЧЕВОЈ ЖЕГИ

— Иво Ђипићо —

Бткуцаји мотике звече по стр-
 мом, шкрупавом и гладном
 тлу. Тврдо жељезо одбљескује
 се на сунцу. Прва је јулска
 припека: необикао да цркне.
 Сува испржена чрмаља праши се,

маглом обавија трудну дружину,
 благи главу и натруњује разгаљене
 окошчате прси. А топло сунце сјаји,
 грије и пожига.

Редивој, јак и млад, потсјеца
 цијелом мотиком. До њега изредаше

се тежаци: мртво падају заобливени стогови.

— Прижги! — потиче жупан, и прилази од једнога до другога, да боље махну . . .

Пред подне, ластан дојаши и млади господар да прегледа радњу; разгледа дружину.

— Зашто узе старог Анту? знаш да не може — упита жупана.

— Мучи се, господару, и издржава — а да Вам право кажем и потребан је.

Господар нешто промрља, склону се у хлад и стаде да прелистава неку књижицу.

И пече све то жешће, а у ушима зуји и на махове блијешти се. Доље пако море се сјаји и свјетло на пучини поиграва. Близу је подне. Редивоја дере земљу ко може. Хоћеш — нећеш, остали треба за њим да гоне ред. Стари Анте заостаје, са-трао га труд и невоља, а у задње вријеме и велике брига: жена болесна и оба сина уграбише у војнике.

— Гони, старче! — виче разиграни Редивоја и боље засјече у тешку земљу.

Он га већ и не слуша, тек кад му чује глас, муком бесвјесно примакне. Мисли га закупише и море га. Изровано старачко лице снуждило се. Пред собом гледа гроздове, што се лијепо отребљују, обилато лишће, што се ко море модри, права милота гледати! Народило се, буји и здраво је да га сутра отргаш била би га као други година усред јама-тве. Туђе ради, а требало би, да своје раскапа; но не може потребан је наднице, да преживе њих обне-моглих двоје. И онако дан ради, а дан побољева. Па ето још и друга невоља надође. Прочиташе му синовљи лист; у њему се тужи и пише:

„Муче нас и киње на вражју, а и гладан сам. Пошљи штогод, да знаш, невоља је!“ Старац не вјероваше својим ушима, мозгаше: онако млад, храбрен и здрав, па да није бар сит! А веле: служи краља!

И код те помисли, чисто се смео...

А око њега земља пуца, сунце пали, сложна дружина одапире, соколи их жупан, и Редивоја се по-мамио.

Сува земља праши се! Његова уста се осушише, напио би се сит, ако ће и киселе наљевандуре. Но из реда не смије, заостао би, и онако снага га издаје, магли му се, све ко да му нешто игра испред очију. Облио га млаки зној и ко киша низа њ капље, чини му се доспјеђе.

— Ето ручка! — упри боље! — дражи жупан. Но старац већ не може, жиле попустише, главе отешчала, трудне, обилате руке омртвариле. Наједном пусти мотику и на-тегом се испружи.

— Не могу више! — једвице изрече. Дохвати мотику, заметну се ш њоме и хтједе да крене.

— Куд ћеш? — упита га жупан.

— Кући, ако допрем. Пробада ме, — нехајно ће и настави: — Ето ни у свом поту, не могу да добијем комад круха, да прехраним себе и жену — и упути низ виноград.

— Јесам ти рекао да није за радњу — јави се млади господар из хлада — а да и не подиже очију с књижице. — Напомени ми вечерас, да му по дана одбијем . . .

И стари Анте, погурен, тешко набада низбрдицом к мору. Путем оћути јачу бол у глави и прсима, кољена клецају: једвице одмиче. За собом јоште чује звуку тешких мотика, око њега зуји и блијешти му се . . . А испред њега, на мирној морској пучини, заокруженој није-

У мим брдинама и сјенатим увалама, у сјају трепетних сунчаних ждрака, једна до друге ко насликане стоје двије лађе. Разапеше прожутјела једра, што се у дубини мрко одразују, ишчекују свјежи западњак, да се макну, да заплоче. Дотле пак из забаве, младо момче, што се отисну од свог врућег жала, дува у двогрла . . . Свирка се разлијега и буди замрле старчеве осјећаје. Сјећа се, здравља, младости и љубави. Сјећа када је радио за њих четворицу, да поштено преживу; и никада му не претицаше! Сада изнемогао, дуго је,

што се је на невољу приучио. Ус-трпљиво је поднаша. Хоће да искапи до дна чашу пелина, што му је нуђају за његове труде. Но он не здваја, тјеши се: доће оно двоје, живи били: дочекаће их обојицу; прехраниће га, док наступи блажена Смрт! . . .

И с брода све то јаче, кроз плаветнило мора, поља и неба продире тугаљиви меки звук; час јечи, час ббно цијукне, док поједном жељно очекивани лахор пирну, крене бродом и свирка у старчевим ушима тихо замрије.

УСАМЉЕНА ПУТНИЦА

— Бранковински —

На пароброду „Ифигенији“, на путу из Марсеља у Смирну и Цариград, било је толико путника, да је човек могао дане провести посматрајући само њихову спољашност и њихове навике, а да не осети досаду што је сâм и што нема познаника међу њима.

То је, чинило ми се, и занимало једну путницу, која је усамљена седила на дугачкој наслоњачи на палуби и више пратила погледом једног или другог путника, него што је читала књигу коју држаше у руци и с времена на време спушташе у крило. Средњег раста, пуначка, лица лепа из кога су севале црне као гар очи, она би увек показивала досаду кад би се чији поглед на њој задржао и одмах би наставила читање, што је значило: немој ни покушати да ми се приближиш. Али што је она више одбијала од себе, погледи путника више су се на њој задржавали, и

неколико њих користили су се и најмањом приликом да јој учине ма какву услугу, неби ли јој се додворити могли. Она би се у таквом случају увек љубазно заблагодарила, па или би отишла с места или би продужила читање; а о доручку или ручку није јој се могао нико приближити, јер је обично у оно време јела кад то други путници не чине, што је такође привлачило пажњу многих на усамљену путницу.

Мене је она, истину да кажем, веома заинтересовала; али више ме је занимало што се упорно држала повучена од осталог друштва на броду, и што сам приметιο, да се један од путника решио да победи нас остале поклонике интересантне путнице, па сам с нестрпљењем очекивао резултат његовог похода. Како би је он радо видио у каквој опасности, па да одигра њеног спаситеља! Да се отисне низ степенице, силазећи с палубе, па он да прискочи и

спасе је од очевидне повреде лепе ножице, или кад би се загледала у воду па да јој се мозак заврти и да падне у море, а он да скочи за њоме, обухвати је око струка, притисне уза се и спасе јој живот! Онда она из благодарности неби му могла одбити познанство . . .

Запалих лулу, напуњену француским дуваном Капоралом који се не одликује особитим мирисом, седох према њој американским маниром пребацивши ноге преко друге столице, па се реших да не скидам очи с њеног лепог лица. Књига јој неће помоћи, јер је њена наслоњача ниже била од моје столице, па јој лице могу видети и преко књиге; и ако се уклони с места, ја ћу други пут извршити своју намеру, с брода ми за дан — два умаћи не може. Али она није читала књигу, а није се ни с места уклонила, него је гледала у бескрајност мора. Гледала је погледом пуним жудње за нечим, а лице јој обасјао беше најљубазнији осмејак на свету. Онда запали цигарету, што јој је тако лепо доликовало, и стаде гледати у небесно плаветнило пуштајући дим за димом с пуно коке-терије. А цигарета у даме увек је повод разним тумачењима њеног карактера. Колико је њих та цигарета осмелила да се дами приближе, колико је њих она опекала, а колико су поклоника изгубиле даме због цигарете!

Нисам ни приметио да и онај победоносац *in spe* пиљи у њу као маче у жижак, док се не сагох да истресем лулу о под палубе. Седио је у десно иза мене и бавио се дакле истим послом, па кад се ја окретох да истресем лулу, он устаде и приђе усамљеној путници не баш одважним корацима. Паметнији је од мене, помислих, хоће да се користи момен-

том њеног доброг расположења, а цигарета му је дала малу дозу куражи.

— Кад се брод крене на далеки пут, госпођо, сви путници на њему представљају једно друштво, а у друштву не сме бити непознатих. Дозволите ми, дакле, да вам се представим и да покушам скратити вам време дугог путовања, јер видим да писац књиге која је пред вама, није био срећан у избору предмета за усамљене путнице.

— Ви сте врло љубазни, господине, одговори путница победоносцу *in spe*; али ма како да је написана ова књига, ја сам с писцем ипак потпуно задовољна. Прекидајући често читање књиге, што вам је, видим, пало у очи, ја сам у мислима говорила с писцем . . .

— Госпођо, стб је за вас постављен. Ако је по вољи могу одмах и сервирати, упаде изненада послужитељ на броду у овај тек започети разговор.

Није требао два пут да јој каже, јер она одмах устаде, поклони се познанику у покушају и оде с палубе, а он седе на њено место и баци поглед на мене, као да би ме хтео упитати: Шта ви мислите о њеном одговору на мој увод у познанство?

— Она није обична женска, те је у толико интересантнија, па ако и ти ниси обичан човек, можеш се још и заљубити у њу, одговорих му у мислима.

И он запали цигарету, па стаде као и она гледати у небесно плаветнило.

— Тамо нећете наћи што тражите, мишљах ја. Хтели би да вам небо каже ко је и каква је она, куда и зашто путује, какве је то мисли занимају кад чита ону књигу, па да

Усе према томе знате управљати. То ћете, чини ми се, и од ње тешко моћи сазнати.

Није ни пола цигарете попушио, па је баци и другу запали.

— Ви сте нервозни, младићу, мишљах ја даље. Ако су вам лекари због тога препоручили путовање по мору, нећете се излечити. Заљубићете се у лепу црнојку, јер сте нашли предмет који ће задовољавати вашу нервозност, дражећи је све више.

— Она ме већ мучи, био је израз његових покрета на наслоњачи, па устаде и пође ходати по палуби, а ја сиђох у салон да се опет постирам према усамљеној путници, али сад да читам Лотијеву дивљакушу Рараву.

У салону нађох црнојку за једним малим засебним столом. Прионула на масло и чај, а путничку капу и ону књигу оставила на други сто онде у близини. Застадох код тога стола и бацих поглед на књигу: Живот и обичаји у Конгу! Шта тражи по Конгу, Бог је видио?! Мишљах, она чита исповеди Алфреда Мисеа, па се у мислима објасњава с њиме како је могао у љубави онако мучити Жорж Сандову и она њега, кад су и једно и друго били паметни и учени људи, а где ти ње, она с дивљацима има посла!

Боже, да ли ће испустити кашичицу или изврнути чај да се нађем у послу око ње, само да бих је могао питати: шта ће јој она књига? — Приђох опет столу да видим ко је писац књиге, и видих да је име пишчево неколико пута писаљком подвучено, па онда у округ нешто шарано. У томе дође и онај с палубе, не држи га срце. Ја му погледом рекох: мени се не допада што је име пишчево на књизи неколико пута писаљком подвучено, па уо-

кружено као некаквим венцем од незаборавка; а она испи последњи гутљај чаја, узне капу и књигу па опет оде на палубу. Нас двојица се погледима разумедосмо, да би сувише било и сад трчати за њоме.

У вече саставише неколико путника квартет од виолина и приредише музикалну забаву, што је оживило све наше друштво на броду. Који још не беху познати, упознаше се том приликом, само црнојке није било у салону. Оног окупио један американац па га не пушта од себе, а он очима на све стране неби ли њу угледао. Што је не нађете, мишљах, те не доведете овамо кад сте имали куражи представити јој се? Разумео ме је, јер наслони главу на руку као да ми је хтео рећи: у кајути је, отишла да спава. Али се преварио. Она је била у кајути да промене тоалету и ево је долази у салон лепша него што је знадосмо. Један старац устаде и уступи јој своје место, а оно је била до наслоњаче на којој сам ја седио. Она се заблагодари и седе, па стаде пажљиво слушати музику. Претрнух, па ипак чеках згодну прилику да отпочнем разговор, јер американац никако не пушта онога. Кад одсвираше *Finale* усудих се прозборити:

— Сумњам, госпођо, да у Конгу има овако лепе музике.

— Има, господине. Мој муж причао ми је да се Европљани у Конго-држави, баш као ово ми сад на броду, често забављају музиком.

— Муж? Ваш муж вам је то причао?!

— Да, мој муж, одговори црнојка смешећи се. Он је пропутовао већи део Африке, а и сад се враћа отуд...

— Чујмо, чујмо! привикаше неколико њих. Квартет понавља један део одсвиране нијесе и ми ућутисмо.

Дође ми да одем из салона, јер ми је сад јасно било зашто црнојка говори с писцем читајући његову књигу, те тако и учиним, извињавајући се потребом да се надишем свежа ваздуха на палуби.

Кад изиђох сутра дан на палубу, а победоносац већ у велико води разговор с усамљеном путницом.

— Видите, на оној је страни Смирна, рече му она баш кад им ја приђох и показа руком на исток.

— Дозволите ми, госпођо, да вас упитам зашто вас Смирна толико интересује? Већ сте је неколико пута у разговору поменули. Мора да вас за то место везују веома драге успомене? интерпелише је победоносац.

— Успомене? О не, господине. Сад први пут идем у Смирну, да се састанем с мужем који се враћа са свога научног путовања...

— Да се с мужем састанете? упита је онај убезекнута.

— Да, па заједно да продужимо пут у Цариград.

— За то, дакле, ви тамо... Pardon, немам право додиривати нежне осећаје супруге према... Дакле, ви ћете се у Смирни с мужем састати...

Били смо и један и други очевидци тога састанка. Пољупцима и грлењу није било краја. Победоносац прогунђа, да прелазе границе морала. Али она више није била усамљена. И снама је ћеретала до миле воље, једва се у Цариграду растадосмо.

Хвала Богу што ме одмах при првом разговору уразуми, мишљах за себе.

— Није ми жао што се ствар тако свршила, него што све време на броду само с њоме а без ње проведох, рече ми при растанку унили борац.

ЊИЖЕВНИ РАД

АРХИМАНДРИТА НИЊИФОРА ДУЧИЋА

Приликом 50-годишњице монашког живота и 40-годишњице књижевног рада му

Нашем заслужном земљаку Архимандриту Ниџифору Дучићу навршује се ове 1899. године 18. октобра 50 година монашког живота и 40 година, од како се први пут појавио на књижевном пољу.

Рођен је 21. новембра 1832. у Лугу на Требишњици, у Херцеговини. Закалуђерио се већ 1849. године у манастиру Дужима. 1863. произведен је на Цетињу за Архимандрита.

Као Калуђер и Архимандрит војевао

је у Херцеговини 1861., у Црној Гори 1862., у Србији 1876. и 1878.

Гдје је стигао радио је на ширењу просвјете и подизању школа.

Живот му је пун занимљивости, свугдје је радио на корист свога народа.

Дочекао је велика одликовања и важна јавна и почасна звања и повјерене су му разне народне мисије.

Био је *шест* пута нуђен епископством у Србији, и никад то није примио, у жељи, да до краја остане само Архимандрит, и као такав да послужи свом роду.

Био је и учитељ српском краљу Александру и предавао му историју српске цркве и црквено право.

У На скупштини у Србији био је често посланик, и као такви има највеће заслуге, да се израдио и примио 1890. године „закон о црквеним властима у краљевини Србији“, којим је православна црква у Србији постигла боље уређење од ма које друге православне цркве других земаља.

Данас живи Архимандрит Ниђифор Дучић у мирном повученом положају у Биограду и једнако ради на књижевном пољу, и сређује своје многобројне и раштркане књижевне радове, од којих је под насловом: „Књижевни радови Архимандрита Ниђифора Дучића“ изишло до сада шест обилатих књига, а биће их још неколико.

Његови земљаци, а и цио српски народ, указаће му своје признање, ако набави и чита његове књижевне радове, и ако га се сјети 18. октобра, а ми ћемо овђе да донесемо цјелокупан списак његових књижевних радова, како су од године до године постајали и то по његовом животопису у „Годишњаку“ Српске Краљевске Академије од 1894. године, који смо списак исправили, гдје је било неких недостатака, и довели га до данашњег дана.

*

Године 1859. Монографија Тврдоша (Требиња) у Дужи, у Гилфердингову Зборнику у Петрограду; прештампана у књизи I. књижевних радова 8-на 53. ст. Покушај статистичкога описа требињскога, пријепољскога, пјеваљскога и невесињскога округа у истом зборнику 8-на 18 стр.

*

Године 1861. Монографија Житомишлића у Српско-далматинском магазину, прештампана у књизи I. књиж. рад. 8-на 53 ст. и позније преведене на руски у Чрнигову од грофа Милорадовића.

*

Године 1862. Бесједа говорена на Цетињу, 8-на 4 ст.

Године 1864. Јуначки споменик, пјесме великога војводе Мирка, написао,

уредио и на свијет издао 8-на 206 ст. на Цетињу.

*

Године 1865. Бој на Грахову 1858 год. у Орлићу за годину 1865; прешт. у Босилку хрватском, у Војину београдском и у књизи 3. књиж. рад. 8-на 29. ст. Бесједа на парастосу рускога Царевића Н. Александровића 8-на 7 страница; на руски преведене.

*

Године 1866. Покрштење потурица у Васојевићима од 1895—1857 год. у Орлићу за годину 1866; прештамп. у књизи 3. књиж. рад. 8-на 10 стр. Обзнана крмчије морачке у Српско-далматинском магазину за годину 1866. 8-на 7 стр. Степеник сродства засебно, на Цетињу 8-на VIII—80 стр.

*

Године 1867. Божић у Црној Гори, штамп. у Дубровнику (забавнику); прештампано у књизи 3. књиж. рад. 8-на 17 стр. Путовање кроз Црну Гору 1865. год. у Орлићу за годину 1867; попуњено и прештамп. у књизи 3. књиж. рад. 8-на 89 стр.

*

Године 1868. Бојеви у Крњицама 1861 и 62 године у Српско-далматинском магазину за годину 1868; прештамп. у књизи 3. књиж. рад. 8-на 97 стр. Српска опћина и црква у Трсту у Гласнику 26. Српског ученог друштва; прештамп. у књизи 1. књиж. рад. 8-на 24 стр.

*

Године 1870. Врађина у Зети и Крисовуље на Цетињу у Гласнику 27. Срп. уч. друштва; прештамп. у књизи 1. књиж. рад. 8-на 29 стр. Примједбе на коментар Горскога Вијенца у листу Србији и засебно; прештамп. у књизи 1. књиж. рад. 8-на 32. стр.

*

Године 1871. Обзнана Српско-далмат. магазина за годину 1870. и 71. у Младој Србадији год. II; прештамп. у књизи 1. књиж. рад. 8-на 6 ст. Искрена ријеч Српкињама у Младој Србадији год.

П. и засебна 8-на 44 стр. Развитак историјске науке од В. Герја, прев. с рускога 8-на 182 стр. Хронограф житомишљички у Гласнику 32. Српск. ученог друштва 8-на 39 стр.

*
Године 1874. Црна Гора с картом у Гласнику 46. Српског ученог друштва и засебној прештамп. у књизи 3. књиж. рад. 8-на 120 стр. Прев. на руски у „Ежегоднику“ у Кијеву 1878 год. и у извору на друге иностр. језике.

*
Године 1875. Бока и Зета у Гласнику 42. Срп. учен. друштва; прештампано у књизи 3. књиж. рад. 8-на 33. стр.

*
Године 1876. Морача и Острог у Гласнику 43. Српског учен. друштва; прештамп. у књизи 2. књиж. рад. 8-на 28 стр.

*
Године 1877. Крмчија морачка (опис рукописа, Фотијеви преговори и градски закон) у Гласн. 8. Срп. учен. друштва II. одељ. 8 на 134. стр.

*
Године 1878. Бесједа у саборној цркви у Нишу на дан састанка Народне Скупштине у њему први пут, у Српским Новинама и засебно 12-на 10 стр.

*
Године 1880. Реферат о грађи за српску црквену историју у Гласнику 48 Срп. уч. друштва и засебно; прештамп. у књизи 2. књиж. рад. 8-на 33 стр.

*
Године 1881. Борба добровољачкога кора ибарске војске и усташких чета јаворског кора 1876. до 1878. год. у Гласнику 13. Српскога уч. друштва II. одељења 8-на 372 стр. Прво и друго отворено писмо дру В. Ђ. (полемика) засебно 8-на 46 стр. Биљешка о Мажуранићеву спјеву „Smrt Smail-age Čengića“ најпре у Виену 1878. год. у Загребу и у Срп. илустр. нов. у Новом Саду 1881. год. попуњена; прештамп. у књизи 2. књиж. рад. 8-на 8 стр.

*
Године 1882. Босански патници у

Словинцу у Дубровнику, биљешке 4-на 10 стр., преведено на италијански. — О поријеклу Кнеза Лазара Хребелановића, извештај у Гласнику 59. Срп. уч. друштва; прештамп. у књизи 2. књиж. рад. 8-на 2 стр. Друго кршћење Немањино извјештај у Гласнику 59. Срп. уч. друшт. прештамп. у књизи 2. књиж. рад. 8-на 6 стр.

*
Године 1884. Старине хилендарске и монографија Хилендара у Гласнику 56 Срп. уч. друштва и засебна 8-на VI—116 стр. Добрушта расправа у Radu jugoslov. akademije Znanosti i Umjetnosti XLX., прештампана у књизи 2. књиж. рад. 8-на 9 стр. Запис у старој добрунској цркви код Вишеграда у Јавору, прештамп. у књизи II. књиж. рад. 8-на 4 стр. Епископије зетска и дабарска расправа у Гласнику 57. Срп. уч. друштва, прешт. у књизи 2. књиж. рад. 8-на 60 стр. О смрти цара Уроша извјештај у Гласнику 59. Срп. уч. друштво, прештамп. у књизи II. књиж. рад. 8-на 4 стр. Печат Св. Саве српскога у Кореји; двоглави Орао Кнеза Лазара у Хилендару и у Горњаку чланци у Старинару за год. 1884. прештамп. у књизи II. књиж. рад. 8-на 8 стр. — Цар Душан и Балканско Полуострво у XIV. вијека од Борхграва приказ и Срп. Нов. прештамп. у књизи II. књиж. рад. 8-на 4 стр. Зборник савински у Шематепар. Боке которске за год. 1884. приказ; прештамп. у књизи II. књиж. рад. 8-на 5 стр. О хришћанским светињама у Просветном Гласнику за год. 1885. (реферат) 4-на 3 стр.

*
Године 1885. Зборник правил. св. апостола, васељ. и пом. сабора прев. с грчкога; јерархијски положај сарајевске митрополије од Архим. Н. Милаша и „Ein Kampf um's Recht, Beitrag zur Lösung der orthodoxen Kirchenfrage in Bosnien-Herzegovina“ од протосин. Радића (приказ и критика) у Гласнику 60. Срп. уч. друштва; прештамп. у књизи II. књиж. рад. 8-на 27. стр. Крст Архиепископа Саве II., опис у Старинару за годину

1885; прештамп. у књизи 2. књиж. рад. 8-на 3 стр. Оговор на кључа и кљеве-тање В. С. Д. у Стржикову и засебна 16-на 22 стр. (подемика).

Године 1886. Српски арханђ. мо-настир у Јерусалиму у Годиници IX истор. опис; прештамп. у књизи 2. књиж. рад. 8-на 13 стр. Печат митроп. врањинске у Старинару за годину 1886. опис; пре-штамп. у књизи 2. књиж. рад. 8-на 2 стр. Бесеја у саборној цркви у Биограду на задушници К. С. Акскова у име Српскога ученога друштва засебно 8-на 9 стр. Преведена на руски исте године у Москви.

Године 1887. Технички термини у законодавству од Јра В. Богшића, превео с рускога у Браничу за год. 1887. и за-себно 8-на 23 стр. Прештампано у "Мје-сећнику" у Загребу.

Године 1888. Колашин у Херцего-вини у Братству II. напор. опис 8-на 20 стр., преведен на руски у "Слав. Извест.". Неколико рјечи о начелима и методу при изради црногор. имовинског законика, писмо једному пријатељу од Јра В. Богшића, превео с францускога у Браничу 8-на 17. стр. Нови метор гра-ђанскога права од Г. Арјана; превео с францускога у Браничу 8-на 6 стр. Спо-дешњих одношаји Србије од Јра Јов. Ристића приказ у *Revue d'histoire diplo-matique* у Паризу за год. 1888 број 1. прештамп. српски у књизи 2. књижев. рад. 8-на 6 стр. Посланици папирскога патријарха Јенедија II. синајским калу-ђерица, приоштити у "Истини" у Загре-бу 4-на 11 стр.

8-на 33 стр. Примјербе на пројекат закона о урешњу ниже и више Богословије у Србији; — Примјербе на пројекат закона о црквеним властима у Србији; штампане засебно и доцније у књизи 5. књиж. радова.

Године 1890. Хумска (херцеговачка) православања епископија од 1220. позније митрополија, расправя у "Веснику српске цркве"; прештамп. у књизи 2. књиж. рад. 8-на 15 стр. *Acta convalidationem Petri a Zrinio et Frančisci de Frančkoran nec non Frančisci Nadasdi Illustrantia* (1663—1671). *E tabulariis gallicis desumpta redigit Dr. V. Bogšić. Zagreb 1888. год., рецензија у "Колу" у Београду, прештамп. у књизи 2. књиж. радова 4-на 8 стр. О старом грбу Босанском, расправя Јра Ф. Рачога, приказ у Српској Независности у Био-граду; прештамп. у књизи 2. књиж. рад. 8-на 2 стр. Прештампале га Мале Новине у Београду и "Наше Јуба" у Новом Саду. — Импроризације у Народној Скупштини при претресу новогз закона о црквеним властима у стенограф. бильешкама 1889—1890 год. III. доп. доцније у 5. књизи књижевних радова. — О новом закону о црквеним властима у Краљевини Србији у Српској Независности и засебно (упо-ређење с пређашњим законом и оцјена) 12-на 52 стр. Поздравна рјеч митрополиту српском Михаилу у име одбора за дочек и свештенства српскога на ман његова повратка у Србију 1889. год. у "Српској Независности" и у "Веснику српске цркве" 1890. год.*

Године 1891. Учене васељенске православане цркве с разликима учена других хришћанских цркава од Јра бото-словие В. Гетеа, прев. с француског другог издања 8-на XXV—257 стр. — Три руко-писа документа у "Гласнику" 72. Срп. уч. друштва 8-на 8 стр. — О цркви (сада цамији) и гробу св. великомученика Ди-митрија у Солуну, у "Босанско-Херцего-вачком источнику". Опис свечанога уласка султана Хамида у Цамију у петак, у

Године 1889. Словенски рукописи у Нар. библиотеци у Паризу у *Starinaма* књ. XXI, прештамп. у књизи 2. књиж. рад. 8-на 24 стр. Црногорски имовински законик и њемачка критика превео из петроградскога Неролда у Браничу 8-на 8 стр. Балканско полуострво од Јра Стефана Братинића превео с францускога

Босанској Вили. Биљешка о старој запу-
стјелој цркви у Кривој ријеци, новој у
Кожетину и о Дечанима у Старинару
година VIII. књ. 1 и 2. стр. 29—29. 8-на.

Године 1892. Српска автокефална
архиепископија и пећска патријаршија од
профес. Палмова, рецензија у Веснику
срп. цркве XI. свеска 8-на 8 стр. Народно
предање о Никшићима у Новом Требевићу
за год. 1892. Извештај о стању богословије
биоградске у Просв. Гласнику за годину
1892. стр. 711—713, 4-на. Приказ I. и II.
књ. Грбићеве „Карловачко владичанство“
у Босан. Вили 4-на 2 стр.

Године 1893. Св. Сава, српска црква
и српска краљевина у XIII. в., приступна
бесједа у Академији, Глас XXXIX. 8-на
21 стр. Приказ Шематизма правосл.
епар. бококот. за год. 1893. у Веснику
српске цркве V. св. 8-на 2 стр. Колико
има врелâ у Трескавици, биљешка у
Новом Требевићу за год. 1893.

Године 1894. Које су године спаљене
мошти св. Саве у цркв. листу „Миру“
бр. 19. — Разлике домаћих хроничара о
години које су спаљене мошти св. Саве
српскога, расправа у „Миру“ 8-на 11 стр.

Историја српске православне цркве од
првијех десетина XII. века до наших дана
8-на XI—371. страна.

Године 1895. Приказ службе св.
Петру Цетинском у Веснику српске цркве.

Године 1896. Петров манастир у
Требињу, — у „Зори“ свеска за септем-
бар, доцније у књизи б. књиж. радова.
Рашко-Призренска митрополија, расправа,
засебно.

Године 1897. Васељенска Патријар-
шија и Српско Црквено Питање засебно.
Српски Хилендар у Срп. Застави
бр. 141.

Одговори Дру Богишићу на 31. питање
о обичајном праву у Херцеговини.

Године 1898. Племе Зупци и вој-
вода Лука Вукаловић у „Зори“ свеска за
јануар.

Посланица Биоградским Ђацима у
Веснику Српске Цркве св. IV.

Хришћански брак, засебно, и у књизи
б. књижевних радова.

Године 1899. „Милешево“ намијењено
календару „Србобрану“ за 1900. годину.

„Мисли о цркви, држави, вјери, на-
родној просвјети и т. д. К. П. Побједо-
носцева. Превео из „Московскога Збор-
ника“ Архимандрит Н. Дучић I—XIV.
1—135 стр. у Биограду 1899.

Осим ових овде обиљежених књи-
жевних радова има још и таквих, који
нису под његовим именом штампани или
за које је Дучић дао грађу а други обра-
ђивали, а и таквих умних радова његових,
који не спадају строго под „књижевне
радове“. — Од таквих спомињемо: Од
народних умотворина: поскочице у Орлићу;
народне јуначке пјесме, приповијетке и
загонетке у српско-далматинским мага-
зинима; народне пословице (збирка из
Херцеговине) дао је дру В. Богишићу;
збирка ријечи, дао Југослов. Академији за
рјечник; кратки поздравни говори при
отварању годишњих и ванредних скупова
Српског ученог друштва у Гласницима; и
говори у Народним скупштинама у стено-
графским биљешкама.

Кад збирно издање: „Књижевних
радова Архимандрита Нићифора Дучића“
цјелокупно и завршено буде, онда ће и
књижевној критици лакше бити да изрече
свој потпуни суд, а и донде желимо
Архимандриту Нићифору Дучићу приликом
његове овогодишње прославе, да га здравље
послужи још много година, како би своје
намјере остварити могао, и дочекао да
његове жеље испуњене буду.

Шпаго.

ФРИДРИХ СМЕТАНА

— чешки композитор —

Ву биографско-уметничку скицу о чешкоме композитору *Ф. Сметани*, доносимо из француског повременог листа наше браће Чеха, *Le Nation tchèque*, Prague, Jos. R. Vilimek, 1895., књ. I., о коме је било већ говора више пута у *Зори* од прошлих година. Ми је доносимо, по обећању, у српскоме преводу, верујући, да ће привући на се пажњу оних наших читалаца, који се музиком баве и интересују више или мање.

У последње време и ми Срби полажемо много већу пажњу уметничкоме неговању музике. Томе су најбољи доказ многобројни концерти и забаве, које се приређују широм целог Српства. На сваки начин, у нас се више обдежава вокална но инструментална музика, али то је у осталом природни ток развитака. Ове уметности, нарочито код младих, неразвијених и још патријархалних народа, где је потребно извесно материјално благостање или обилна протекција и дарожљиви меценати за неговање лепих вештина у опште.

У сваком српском већем граду, који би пролазио за наше културније средиште, ми имамо нашу интелектуалну елиту, која редовно прати све манифестације духа људскога, у свима правцима и областима. Срби се труде да покажу, да су подобни и за уметничко образовање и да њихова раса, и у томе погледу, не би изостајала иза многих културнијих нација, — да су се само налазили у повољнијим и срећнијим приликама. И ми сумњамо, да има данас лепотице Српкиње, која удара у гласовир, и Србина музичара или аматера, а да нису чули и уживали у музици тако познате Увертире из Сметанине *Продане невесте*.

Наша је дужност, да се увек и на првом месту, упознамо што боље и потпуније са уметничким производима и уметницима словенскога генија. И како наше уредништво има и нарочиту рубрику у своје листу, резервисану уметностима, то мислимо, да ће ова скица о чешкоме композитору Сметани, бити са свим на своје месту у *Зори*.

*

Пре свега Сметану не треба оцењивати на начин, као што се то обично чини; нити је од користи поредити га са другим до данас познатим уметницима. Страни су критичари то појмили потпуно. Сметана је — Сметана. Врло је мало казато, кад се претендовало да је Сметана чешки Моцарт, јер ако је заиста чешки и Моцарт немачки, онда то није Моцарт. Др Шенкер из Беча врло је лепо појмио велику разлику његове музике, не само у погледу технике и облика, већ и по целом њеном карактеру. Сметана је јасан, весео, и увек умерен, а нарочито *чист* — Дон Жуан и његов карактер апсолутно су му туђи.

Сметана је живео, мислио и компоновао, као што и чешки народ живи, мисли и пева. У томе се састоји та грдна разлика — разлика између два морална света.

Још мање би се могао Сметана поредити са Бетовеном, ма да је се то покушавало због сличног им недостатка, јер су оба учитеља била глуви. Ну, управо се у томе погледу манифестује међу њима врло осетна разлика, јер Бетовен је оглувио у 27 години, а Сметана тек у 50 ој. Бетовен је још у почетку свога раз-

вића волио самоћу; Сметана, на против, а то је баш карактеристична црта, тражио је увек друштво, нарочито друштво племића. Начин на који су мислили у музици, са свим је различит код ова два човека. Бетовен не казује рачо другима своје мисли; он је усамљен, али ипак живи идеално са светом и носи упечаток највећих манифестација свога времена; Сметана није толико размишљао, он није чак ни мало размишљао, али је живео у својој скромној националној сфери и чијем је развићу био сав одан. Прочитајте Бетовенов тестаменат и упоредите га са осећајима, што га је Сметана гајио у дубини срца према своме народу, и ви ћете увидети контрасте и разлику, које постоје између ове две природе. Онај, који хоће да објасни односе између човечанства и нације, света и отаџбине, може утврдити и једно музичко поље између Бетовена и Сметане: Бетовен је сетан, невесео; Сметана је весео и насмејан; тамо облаци, овде сунце; код првога више субјективности, код другога више објективности. Бетовен је дубок, он филозофира; Сметана се држи здрава разума. Бетовенове Симфоније и Сонате одговарају његовој субјективности; Сметана у почетку компонује само игре (сâм је био страсан играч); доцније прелази на драму, а Симфоније и Сонате су му изузеци. У кратко, Сметана припада самом себи.

Сметанино уметничко развијање ишло је врло тачно, редовито и природно. Музичне способности појавише се код њега у петој години, које су уочили и култивирали још из рана изврсни учитељи. У почетку његове композиције беху комади из друштва и салона: игре образоваху

главан предмет и оне су се свирале на пијанину. Чим се беше одао опери, он престаде да компонује једино за пијанино; ну, овај прелаз од игре на драму извршен је тек једно за другим описивањем у музици разних карактеристичних особа. Он нам сâм прича, да је тако представио у музици, личност Ричарда III. по Шекспиру. Једном серијом сличних радова ми присуствујемо Сметанином развићу; то су, између осталих: *Валенштајнско бојиште*, једна сцена из *Macbeth-a*, *Након Jarl*. Приметимо, да се већина ових покушаја односи на личности озбиљне и трагичне и да су предмети и радње узете из историје и туђе књижевности. У то је време Сметана такође живео у туђини. Он се одаваше још овоме жанру и кад поче компоновати драме, као што то доказују *Грешник* и његови симфонични спевови.

Са *Vraniboři-ma* (*Брандесбургани*) почиње Сметана серију драмских дела. Од његових девет опера, две су или три само историске и озбиљне; остале су опера-комик, (комедија у стиховима с музиком; прев.) чији су предмети узети у лету из земаљскога народнога живота.

Тај је живот он испитао и проучио у свима појединостима и изразио га је ванредно. Он је потпуно појмио једну страну чешкога карактера: отворену веселост и тиху нарав. Ми кажемо тиху нарав, јер у нарави се јављају контрасти карактера код људи и раса. Хумор Достојевског је на пример, са свим различит, јер има природну наклоност ка трагичноме. Још Платон беше приметио, да је осећање смешнога, т. ј. хумор, помешано са трагичним осећањем. Ну, док се трагедичар од рођења окреће подједнако хумористичној и смешној

У страни живота, дотле Сметана, по природи весео и миран, окреће се жалосноме животу.

Сметана не беше лишен озбиљнога осећања, па чак ни трагичнога. Зато налазимо доказа у неколиким драмским покушајима, које смо мало више споменули и који датирају из онога времена, када не беше још оглувио.

Појмиће се врло лако, да је ова ужасна слабост учинили на њега силан утисак. Она утиче на његове позније радове, али не објашњава довољно јасно његову склоност, нагињање озбиљним и трагичним предметима. Ова се тежња развија на један са свим редован начин. Већ у *Libuša*, према томе пре но што је оглувио, он се беше посветио озбиљној музици и после тога његова је стална жеља била, да има озбиљан текст, јер је хтео да се опроба у трагичној опери. На дирљив начин он нам казује, да је хтео радо да нам објасни оно, што је у себи имао трагичнога и жалоснога, али му је текст недостајао. У овоме покушају, Сметана је хтео да се уздигне изнад ниво-а обичнога живота, да представи музиком, до највишега степена могућности и тачности, карактере облика више мање идеалног и дела, акције, из минулих векова „Хоћу да дам својој нацији оно, што јој дугујем и што носим у своме срцу — дело које ће дуго трајати“, писаше он поводом *Certova Stena* (*Баволова стена*), опере, у којој је трагичан елеменат замењен романтичним, што, извесно, не одговараше Сметаниним намерама. Романтичан елеменат био му је туђ и непознат, али песници не знадоше му пружити оно, што носаше у своме срцу.

Ми кажемо, да му је романтични жанр био туђ и непознат, ма да

знамо да је говорио, да је у младости био наклоњен романтизму. У првој фрази његова квартета *Z mého života* (*Из мога живота*) преовлађује романтично осећање, јер Сметана је у својим младим годинама, веле, био наклоњен романтичноме жанру, меланхоличноме а у исто време страшноме. Ми смо далеко од тога да поричемо, да он није имао ту наклоност у извесно доба, као год и сви људи, али композиције које датирају из његове младости доказују нам, да та наклоност није била у његовој природи. То су такође лепо уочили више критичара. Године 1848. бијаше посветио Листу *Шест комада* међу којима први носи натпис *Margkétka v lese* (*Маргарита у шуми*); Лист му саветова, да томе комаду да овај обичан назив: *У шуми*, а у исто време примети, да му изгледа, да је облик музични *сувише научан* за комад овога жанра. Клара Шуман писала је Сметани 1852. г. готово у истоме смислу поводом његових *Листића из Албума*; она му рече, да комади, које је назначио као романтичне, изгледају јој да најмање одговарају романтичноме жанру: — „да не треба гледати романтизам у чудноватом“. Ако се не варамо, мишљења Листа и Кларе Шуман потврђују оно, што ми рекосмо о сваком осутству романтизма код Сметане.

У једном писму, које је написао поводом недовршене опере *Viola* (*Љубичица*), Сметана се последњи пут повраћа туђем тексту, који га беше привукао много раније, и каже, да ће му идуће дело бити романтично. Он њу разуме, да ће музика морати бити у потпуном акорду са текстом. И додаје још: „Апсолутна музика, која конвенира свакоме жанру, за мене је већ немогућна; у

одушевљењу мелодичне лепоте ја губим свезу, али ми текст служи увек као полазна тачка оријентисања“. Ту озбиљну и трагичну страну човечија карактера а чешкога посебице — чешка нам реформа пружа у томе довољан пример — Сметана није успео да изрази тоновима. Израдити такође ово дело за своју нацију, то је била његова жива жеља, идеал коме је циљао, и, у томе погледу, он разумеваше и поштоваше Чеха, али му мисли и жеље не беху интрерпретиране песмом, јер ова страна не доминираше Сметаном.

Кад се у каквој специјалној и дубљој расправи буду утврдили односи између Сметане и Вагнера, мишљење чешкога композитора о апсолутној музици и акорду међу речима и тоновима, постаће очевидно, онако како га је Сметана појмио, ако се при свези том има у виду његов природни музични развитак. Не поричемо утицај Вагнеров, али претендујемо, да тај утицај није учинио никакву препреку слободном развићу Сметанином. Свако суђење Сметанино о музици не треба приписивати утицају немачкога маистра, јер, чак и без Вагнеровог утицаја, Сметана је био подобан да расуђује као што је то чинио, напр. у *Збору*. Он каже, да се овај *Збор* састоји, за највећи део публике, у брзом понављању, без муке и велике моћи схватања, свих мелодија, које се чују први пут у позоришту.

Врло је могућно, да ће једнога дана каква дубља критика и паралела између Сметане и Вагнера доказати, да је чешки маестро не само боље појмио Вагнера од извесних немачких музичара, већ да је слободно и на свој начин употребио Вагнеров облик, форму, као што се

Бетовен служи формом Clementi-а. У Музици и у опште у уметностима, а нарочито у поезији, дешава се, овај се случај примењује на драматичан жанр и сонату, дешава се велимо, да је форма ранији, претходни производ и не баш тако ретка код осредњих талената, док међу тим прави творалачки таленти бацају у тотовом калупу грађу, велику грађу.

Сметана је, а то је баш оно што ми хоћемо да докажемо, остао чешки и увек исти, при свем утицају Вагнеровом. Само у смислу драмске музике треба разумети речи, које је Сметана додао као епиграф *Vraniborgi-ма (Брандбуржанима)*. „Музика је језик осећаја, а реч мисли“. Овом изреком он неће да каже, да се музика сматра као орган осећања, већ да је музика прокламована, проглашена за језик и упоређена са речју.

Сметана је био за нашу музику оно што, у наше дане, називају у поезији *реалиста*. Веома нам је непријатно, што смо принуђени да употребимо ову реч, која има многа значења и која се злоупотребљавају. Али и поред тога, овим се називом може врло добро означити једна извесна страна Сметанина; у осталом, реализам је карактеризиран и прецизиран његовим талентом.

Заједно са реализмом, он притежава још идеалност. „Код мене се, вели он, облик сваке композиције јавља сâм од себе према предмету, који третирам“. Сметана слика тоновима идеје, личности, живот.

Апсолутна је музика немогућна за њега; облик је у служби идеје; он тежи да добије драматичке и трагичне текстове; а као што сâм

У каже, оријентише се помоћу речи. У овоме је погледу врло карактеристично оно, што сâм каже о својим *Чешкиим играма*. „Тамо где Дворак назива своје комаде једним општим именом *Словенске игре*, ма да се не зна које су то игре или чак да ли постоје у опште, ми би показали какве игре са прецизним именом имамо ми Чеси“.

Прецизан и конкретан смисао реализма врло је тачно изражен овим речима: *Furiant*, *Skočna*, *Medvĕd*, и т. д., које су у истини чешке игре.

„*Vers la bonne foi et la verité*“, „за поштење и истину“, то беше његова изрека, коју ни сâм Толстој не би боље прокламовао ни са више концизности. Само истина, како у великим тако и ситним стварима! Како он сâм осуђује н. пр. балет у оним његовим комадима, гдје им није било места!

Треба само видети како Сметана препоручује певачима да певају и играју стварно; како изискује од свакога од њих „да буде више драмски уметник но концертирајући“. Или како критикује текстове са стварнога, реалнога гледишта! Са каквим сигурним погледом он види недостатке н. пр. у *Vyšehrad*-у, где је река Влтава, противно стварности, пласирана ближе сцени од *Višehrad*-а. Како је се Сметана борио са текстовима и како је он поправљао тоном речи, које не одговараху довољно истини! Национална је свест у Сметани тесно везана са осећањем прецизнога и конкретног. Код нас се говори много о тој свести и у свакој струци; међутим не би било лако показати у чему се она састоји битно. Као год што се данас каже у политици, да се посланици покуравају обично народној вољи,

исто тако говорило се, а говори се још и данас, о заједници уметника са народом, као уметника масе. Истина је, да је реалистички правац врло популаран, јер се у популарној уметности налази прецизно и конкретно, битни делови праве уметности, који су ретки у градовима, у школи па и самој вештачкој уметности.

У место да имамо научну дисертацију о Сметанином националном карактеру, задовољићемо се једним карактеристичним примером, цитирајући „Шевину песму“ из *Пољаница*. Ову песму, која дише пољском природношћу, простодушношћу сељачкога живота у срцу природе, пева слушкиња *Vârĕe*, т. ј. личност са свим споредна у комаду, али узета из правога народа; ту се види природна безазленост популарног реализма, а у томе се баш састоји уметност.

При свем том, Сметана култивирајући народну уметност, није просто имитирао национални и популарни жанр у песми и музици; он није компоновао своје мотиве из популарних мотива, већ је облагорадио и усавршио популарне производе, темељно испитао њихов дух, и сâм отворио у истоме духу нове композиције. Ако није подлегао утицају Вагнера и других, још мање се може казати да је залутао у средину богатства популарне, народне уметности — он је рефлектовао, као добро углачана призма, популарну уметност и национални живот у опште. Сметанине композиције о Фаусту и *Oldrich* и *Vožena* од *Korecký*-а могу нам послужити као важан и интересан доказ о ономе, што рекосмо мало час.

Реализам није удаљио Сметану од Лепога. Истраживање истине је

увек и свуда преовлађивало чистом лепотом. Ни у једној Сметаниној композицији неће се наћи нешто, што би било сурово, ружно, претерано. Умереност је, нарочито у веселости, карактерна одлика Сметанина.

Истражујући истину, Сметана не заборавља јединство у свему. Говори се много о јединству, али је у стварности ова реч ретко употребљена паметно и промишљено. „Јединство стила . . . то је, треба да се исповедим, моја својствена особина, вели Сметана показујући тиме да је познавао себе, или, боље рећи, да познаваше своје силе“. Сметана, као сви велики уметници, био је потпуно свестан својих средстава; он им знађаше такође границе. У скоро признаде, његова прва жена то му је такође саветовала, да треба добро да проучи теорију музике. Студирао је савесно велике учитеље, као што то доказују многе његове интерпретације. Сметана је био изврстан такође као пианиста.

Да би се што боље образовао, Сметана је радио неуморно. Неко време био је уредник музичког дела у Národní Listy-ма; основао је нов музички Институт и учествовао у претходним радовима при оснивању Umělecká Beseda (*Уметничког друштва*); био је члан одбора, који издаваше један умјетнички часопис; установио је претплатне концерте (Concerts d'abonnement) *Уметничког друштва*. Сметана се беше примио више дирекције у Опери и беше напрезао све своје силе, да створи једну велику драмску школу и успео је да оснује у позоришту прву оперску школу; у младости је приређивао концерте и предавао музику. У раду, у неуморноме раду, огледа се геније Сметанин.

Цео овај модерни правац Сметанин не може се замислити без општега и дубоког образовања. Чак и у малим фрагментима, које пружа Dr. Teige, Сметана нам се јавља као један јасан и прецизан мислилац и оригиналан писац; стил је Сметанин израз његове музике — он је написан јасно, и прецизно и просто.

Да је Сметана у основи био чешки, то излази из његова национална карактера. Он је био потпуно свестан своје нације, и за то немамо потребе то доказивати. Оно што је чешко код Сметане, ми га можемо појмити у Сметани. Вештији критичари могу да објасне шта значи чешки стил Сметанин, стил о коме је и он сâм говорио са толико тачности.

Најпосле, неће бити без интереса да прегледамо каријеру композиторову и да испитамо сваку од прилика, које су на њ утицале.

Супротност, која изгледа да постоји између његова национална карактера с васпитања му по аристократским традицијама, само је привидна. Његов отац имао је погледе врло аристократске, а и наш маестро живио је много и дуго у салонима неколико племићских породица. У т. з. патрирархалној класи племића, ма да је била германизирана, — Сметана је свршио своје студије на немачком — бејаше се сачувало још доста ориђиналнога чешког елемента.

Што је Сметана развио своју активност у туђини, то треба приписати приликама у Чешкој, али су у толико његови национални утисци били живљи; у толико је његова жеља била ватренија, да посвети све своје силе своме народу.

Породичан је живот не мање имао утицаја на Сметану — вешт би психолог у овоме животу нашао и могао утврдити више сличности

У са производима нашега маистра, ну ово пролази границе ове скице. У детаљноме раду о Сметани, изнеће се какав је утицај имало глумило на њега и одредиће се заједничке тачке које могу постојати између њега и других уметника и објасниће се његови односи са Листом и другим савременицима.

Ево у кратко нашег завршног мишљења: Сметана је у свима односима најсавршенији композитор оних опера, које називају, из навике, нетачно изразом: *opéras légers*. Сметанина је *musique légère* поезија општега живота. Сметана је био песник у области тоновâ; свуда и у свему он је реагирао на поезију, једино на поезију. Своју поезију он није извадио из себе самога, он је апсорбовао у себи поезију чешкога живота, поља, шума и баснословних прича из Чешке. Он је нашао песничку страну у најобичнијим, најопштијим феноменима.

Врата чешкога света пред деликатном осетљивошћу Сметанином отворише се са оба крила; он је побрао цвеће са чешких срдаца. Сметанина је музика весела, радосна; он је осећао живље радост живота и сјајност, но тугу — можда је у „Шевиној песми“ дао најсвежијега израза овим дубоким осећајима.

Сметана има чешку нарав. На

њему се лепо види, како се уздиже извесна мирноћа, тишина, извесна сигурност себе сама. Сметана беше једна индивидуалност потпуно хармонична. Он је био савршено господар самога себе; а истрајним радом могао је само усавршити свој оригиналан стил.

Трагедију људског живота, Сметана није осетио; велико питање о погрешци и казни — у томе је трагедија живота — није мучило његову савест. Карактеристично је, да Сметана није компоновао црквене музике, нити у опште религиозне, свете музике. Каква грдна разлика између Бетовенове *Missa solemnis* и Сметанине *Libuša!*

Код Сметане нема прелаза ни великих и брзих контракта од тамнога на јасноме; он је увек умерен и одмерен, јер је отмен.

Сметана је волео друштво; он вољаше људе и сви њега. Његова је музика *de bonne société!* Она је чисто морална. Никада она не ипресионира, никада пак не раздражује нерва ни чула, — она је са свим здрава. Сметана је дивно показао, шта је то чиста и весела душа. Сметанин долазак на свет имаће за резултат, да ће његова музика, његов стил и правац, потиснути далеко шкодљиву оперету, која је продукат великих градова.

Н. С. П.

Ј А Г О Д Е

— Henry Grévilli —

Била је то дивна леја јагода. Видјело се да је власник мјеста умио да цијени праву вриједност тога лијепог воћа, чија боја и мирис престављају сву славу прољећа; нигдје паразитске биљке, нигдје оног чудноватог шибља које

одвраћа сок од биљке. Уз право шибље пужале су се вијугаве стабљике и гордо носиле своје бијеле велике цвјетове, чисто бијеле боје, у којима су се сјали златни прашни кончићи; зреле јагоде, и ако су их скривали јасно исјечени широки ли-

стови, ипак их је било лако познати, било по лијепој црвеној боји било по пријатном мирису.

Леја је била дуга, а јагода је било на стотине, пчеле и лептирови облијетали су тула заједно са великим бројем других бубица; ово зујање и лепршање крилаца личило је на шум, који се даје чути парних дана по градовима на трговима.

Десно и лијево каламљене руже дизале су своје круне, пуне поносних пупољака на правим петелкама, и расцвјетане руже, широке као пехари, из којих се просипао, понеки пут, мирис, исто онако јак као у јагода. Дуге стабљике бијелога шебоја, пуне цвијета, личиле су на преслице са повесом бијеле свијетле и угужване свиле; мало даље орлови нокти, који су покривали зид, својим вијугавим стаблом и лишћем, заносно су мирисали...

Јулија, клечећи на стази, сагла се и пажљиво је брала јагоде, са којих је истина нестало росе, али које су, ипак, задржале своју свјежину. У једној руци држала је бијели порцулански тањир, покривен, широким виновим листом, а у другој лијепе повијене маказе. При сваком склапању маказа по једна је јагода падала у тањир. Њени прстићи немирно су отклањали крупно лишће, те и најскривеније зрно јагоде није могло остати скривено.

— Није нужно да се кријете, мале моје, говорила је Јулија, биће те опет зато данас поједене. При помисли на доручак, она се мало осмјејивала и црвењела.

Један гост дошао је, изненада, у мирну кућу гдје је она, усамљена, са својим оцем и мајком проводила љето. То је био један породични пријатељ, млади пријатељ, или боље рећи син једног пријатеља. Дошао је изненада око десет часова.

— Ви сте дошли на доручак? питала је њена мајка.

— Да, одговорио је Марсел, мало збуњен.

— Добро сте учинили, заврши отац. Јулија није ништа казала, али је

отишла у млекарницу да види свој сир са скорупом, који није био доста велики за четворо; што мари то додаћемо мало скорупа!

— И јагода?

Баш кад зе враћала у салон, гдје је сједио прашљиви путник, мајка јој рече:

— Јулија, иди набери јагода, само набери доста.

Јулија не уђе у салон, узе тањир и маказе, да набере доста јагода? Зацјело? то није било потребно ни казати јој. Г. Марсел је волио јагоде.

Берући зрело воће, Јулија се осмјејивала а њена главица, под шеширом од бијелих набраних чипака, руменила се мало.

— Моја хаљина најзад, није баш тако ни ружна — говорила је она у себи сијекући зелене дршке, — бијела хаљина са блиједоплавим цвјетићима, зар то није лијепо, а јутрос је и дотјерана мало топлом глачилицом... Мислим да му се допада. Застала је; видјевши је непомичну пчеле, и лептирови, падали су на отворено бијеле крунице. Јулија је сањала.

— Једна мала кућа у крај шуме, као ова, само мања, ... над вратима дивља лоза. Бићу сама цио дан, јер треба радити. Али, око шест часова, дошла бих на крај пута да видим... Шта да видиш, Јулија? Она је оборила главу, и маказе се неколико пута склопише и отворише једно за другим.

Нечији корак одјекну по шљунку, сенка једна заклони је од сунца, она подиже главу и зачуђено погледа, као да тобож није знала које пред њоме.

— Ваша мајка послала ме да Вам помогнем, рече Марсел, ја ћу Вам држати тањир, хоћете ли?

Она му допусти да тањир узме, и журно завуче маказе у лишће.

— Јулија, рече младић...

Она само завуче руку дубље за маказе. До сада је звао госпођицом. Испод ока погледа пут своје куће; њена мати

Убила је на балкону, окренута леђима њима гледала у небо, као да ју је занимало лако ваљање облака преко неба.

— Јулија! . . .

Глас је био озбиљан и слadak готово дрхћући. Јулија није никад чула до сада такав глас, она осјети како он трепери у дубини самога њенога срца. Баш је озбиљно дрхтао.

— Јулија Ваша мајка ми рече да Вас могу питати . . . он остави тањир на под; Јулија дохвати тањир, маказе се три пут отворише и склопише и три јагоде падоше међу друге, само оне нису биле зреле.

— Кад бисте хтјели — продужи младић, имали бисмо малу кућицу у крај шуме као ова, само мало мања.

Јулија се насмијеша не дижући очи своје, то је исто она, мало прије, мислила.

— Преко дан бисте били сами, али

око шест сати ја бих се вратио и ми бисмо били тако срећни, Јулија, кад бисте хтјели бити моја жена.

Она ништа не одговори; Марсел узме ону руку у којој су биле маказе и држао је непомично.

— Кажите хоћете ли? рече врло тихо.

Његов глас, постаде сигурнији, али је Јулија сада дрхтала.

Чу се гдје неко по пијеску иде; млада дјевојка отрже своју руку и поче нагло сјећи.

— Јулија, шта радиш? ти сијечеш цвијеће а не јагоде, рече њена мати.

— Ох, мајчице, рече она и испусти тањир и маказе, па једним скоком, полети у наручје мајци, која је гладила њене косе.

— Марселе, мислим да пристаје, рече смијешећи се мати Јулијина.

превела

Мил. П. Б.

Ш А М П А Њ А Ц

Из „ХМУРЬЕ ЛЮДИ“

— Антон Чехов —

Оне године, када почиње моја приповијетка, служио сам као шеф станице на једној од наших југозападних жељезничких пруга. Да ли су ми дани весело или досадно пролазили, можете из тога закључити што на двадесет врсти у наоколо не бјеше ниједног људског станишта, ниједне жене, нити какве крчме; а уз то ја бијах млад, крјепак, љут, напуштен и доста глуп. Једина забава могаше ми бити прозори пасажерских кола и погана ракија у коју проклети чифут трпаше до миле воље трњине. Покаткад сине с прозора на вагону каква лепушкаста женска глава, а ти стојиш као статуа, не дишеш, и једнако гледаш, док воз далеко и далеко не одмакне, и једва видиш како се као каква

тачка миче по простору; или се напијеш ракије — све ти у наоколо замагли, и не осјећаш како јуре дуги часови и дан.

На мене, сина хладног сјевера, утицаше пространа степа као какво забачено татарско гробље: љети, она њена свечана тишина, оно монотono цврчање скакаваца, она прозрачна мјесечева свјетлост, од које се нигдје сакрити не можеш — све је то уливало у мене неку неописану тугу; а зими она огромна, снијегом покривена равнина, она сурова хладноћа, дуге ноћи и урликање гладних вукова — све је то притискивало и давило душу моју као какво тешко време.

На станици бјеше још неколико људи: сем мене и жене моје, обитаваху у кругу

нашем глухи, скрофулозни телеграфист и два три стражара, а мој помоћник јектичави младић одлазаше често на лијечење у град, гдје је по неколико мјесеци проводио остављајући на мени дужност своју заједно с правом да се могу користити и платом његовом. Дјецe нисам имао, а гостију никаквим колачима не бих могао намамити у ову пустињу, а и сам слабо сам коме одлазио, по каткад само одем код неког што ту, у близини, на линији служи, а и то поједанпут на мјесец дана. Са три ријечи да кажем: врло досадан живот.

Сјећам се, баш то у зиму, дочекивали смо нову годину. Сједимо ја и жена моја за столом, лијено зијевамо и слушамо како у сусједној соби глухи телеграфист мононо удара у свој апарат. Ја сам већ испио пет шест чашица ракије, и наслонив на песницу своју тешку главу, премишљао сам о својој непобједној, непролазној досади, а поред мене непомично је сједила жена моја и не скидаше очију са мога лица... Гледала ме је тако, као што може гледати само жена, која на овом свијету ничега нема сем лијепог мужа. Безумно и ропски љубила је она мене, и не само моју љепоту или душу, но и моје грјехове, злобу и досаду, па чак умиљато ме гледа кад се пијан вратим кући.

Не обзирући се на досаду која ме је с дана гризла и јела, спремали смо се ми да са необичном свечаношћу дочекамо нову годину и са великим нестрпљењем очекивали смо поноћ. Поред нас на столу стајале су двије бутеље шампањца, прави шампањац с етикетом удовице Клико. (Ово сам добио на картама од начелника дистанције, кад бијих на крштењу у њега)... Више пута на часу математике, кад се и онај ваздух смрзне од досаде, улети у разред какав лептир, дјеца намах подижу главе и прате га радознано очима као да не гледају лептира већ нешто сасвим ново, чудновато! — тако исто и нас занимаше шампањац, који случајно дође,

листак као да улете у наш забачен дом. Ћутали смо тако и погледали час на сахат час на бутеље.

Кад сказаљка показиваше без пет минути дванаест сахати, ја почех полако отварати бутељу. Не знам да ли ме прсти од ракије ослабише или бутеља бјеше влажна, али се само сјећам, кад запушач са тријеском полете таваници, бутеља ми исклизи из руке и паде на под. Проли се вино за једну чашу. Ја брзо подигнем стакло и запушим прстом његов кипећи грлић.

— Е, нова година, нова срећа! — рекох ја налијевајући двије чаше. — Пиј!

Жена узе чашу заустављајући на мени своје поплашене очи. Лице јој поблиједе, страх је изражавало.

— Ти си испустио бутељу? — рече она.

— Да испустио сам... Но, па шта је с тим?

— Не слуги на добро — рече она остављајући своју чашу и још више поблиједе. — Десиће нам се ове године нешто рђаво.

— Шта говориш којешта!... паметна жена а трабуња као каква баба. Пиј!

— Дај Боже, да трабуњам, али... мора се нешто десити! Ево видјећеш!

Она и не додирну уснама своју чашу, оде на страну и замисли се. Ја рекох неколико старих фраза против предрасуда, испих пола бутеље, проходах с краја на крај собе и изиђох на поље.

На пољу у свој својој хладној мргодној љепоти дријемаше тиха мразовита ноћ. Мјесец и око њега два танка облачића као прилијепљени за плави небески свод висили су непомично над самом станицом. Као да и они нешто чекају. Од њих пружаше се лака прозрочна свјетлост и таласалујући се допираше до бијеле земље, обасјавајући: јаруге, насип...

Било је тихо.

— Глупа жена! — премишљао ја, гледајући на небо осуто јасним звијездама. Па хајд' најзад нека ово и предкаже

Унешто. Какву ми још несрећу може наслутити. Какво се још зло може десити нама. Патње и биједи које су нас давиле и које нас и данас даве тако су велике, да је тешко и помислити да има на свијету што горе и веће. Какво још зло остаје риби кад је ухвати, испеку и са сосом на сто донесу? Не разумијем! Каква се још несрећа може десити мени?

Висока топола ињем покривена изгледаше у плавичасој магли као какав цин застрт мртвачким покровом. Она погледаше на мене сурово и тужно, јамачно поимаше, као и ја, своју усамљеност. Дуго сам је гледао и пођох даље.

— Младост моја не вриједи ни луле дувана, — продужих ја мислити. Родитељи су ми помрли кад бијох још као дијете, из гимназије ме још за рана истјераше. Рођен сам у интелегентној породици, али узалуд — нисам добио ни васпитања ни образовања, па и знања немам више од каквог рабације. Немам ни рођака ни пријатеља. Не мили ми се ништа, нити волим кога. У најбољим годинама, у цвијету младости своје ни за шта нисам способан, бацили су ме у ову пустињу за шефа станице, па и то сам тешко, с великом протекцијом добио. Ја сам у животу само биједи и несреће познао. Па, шта ми се још рђаво може десити? какво ми још зло остаје? — Смрт? Хм... Није ме страх ни од смрти. У гробу није досадније него у овој станици.

У даљини блесну црвена свјетлост. Мени у сусрет иђаше воз. Сањива степа слуша његов шум. Мисли моје бјеху тако црне, тако горке, да ми се чинило као да мислим некако на глас, као да лупа телеграфа и шум воза проносе далеко и моје мисли.

— Или ћу можда жену изгубити? — питао сам ја себе. — Па и то није страшно. Не треба крити од своје савјести: ја је и *не волим!* Оженио сам се њоме кад бијох још дериште. Сад сам тек младић, крјепак, снажан; а она се осу-

шила, остарјела, оглупљела, натучена од главе до пете којекаквим предрасудама. Има ли чега лијепог, привлачног у њеној љубави, у њеним упалим грудима, у њеном тупом погледу? Ја је само *трпим*, али је не љубим... Па, ето, шта се још горе може десити мени? Каква ми још несрећа остаје? — Младост моја вене у пупољку. Жене заблистају испред мене само на прозорима од вагона, као звијезде падалице. Љубави нисам имао, нити ћу је имати. Пропада ми мушка снага, смјелост, срчаност... све гине и пропада, и моје богатство овде, у пустој степи не вриједи ни паре пребијене.

Воз са шумом пројури покрај мене и обасја ме својим црвеним прозорима. Видјео сам како се зауставио пред станицом са које фењер расипаше на вагоне зелену свјетлост. Постоја један минут и крену се даље. Слушао сам кроз ноћну тишину како се губи лупњава точкава. Тумарао сам тако, прешао сам читаве двије врсте, и најзад вратим се кући. Тужне мисли ни за тренут не остављаху ме. Како ми је тешко и горко било, али сјећам се као да сам и сам желио да ми мисли што црње и тужније буду. Знате, код ограничених и самољубивих људи наступају покатакд моменти када им осјећање несреће и биједи доносе неко задовољство, и они, шта више кокетирају пред самим собом својим страдањем. Много је истине било у мојим мислима, али много хвалисавог и нечег дјетињастог бјеше у мом питању: „какво ме зло може још задесити“.

— Па шта још може бити? — питао сам се враћајући се. — Чини ми се све сам преживео: и боловао сам, и новац сам истрошио, и прекоре сам често од начелника добијао, и гладовао сам, и вук ме разјарен до станице гонио? Има ли још што год? Мене су вријеђали, понижавали, цијелог вијека патим се и мучим. Још само на робији нисам био. Хм... Ја ни за злочин нисам способан, нити се суда бојим.

Два облачка већ се полако удаљаваху од мјесеца, као да нешто шапућу што их мјесец не смије чути. Лаки повјетарац духну преко степе, носећи глухи шум удаљеног воза... На прагу дочека ме жена. Очи јој весело блистају, смијеш се, а лице јој показује неку радост.

— Знаш шта је ново? — радосно кликну она. — Иди брзо у собу, обуци нов капут: — имамо гошћу!

— Какву гошћу?

— Сад, возом допутовала је тетка Наталија Петровна.

— Каква Наталија Петровна?

— Жена мог тече Семена Федоровича. Не знаш је ти. Она је врло добра и лијепа.

Вјероватно да сам се ја намрштио, јер она одмах направи озбиљно лице и брзо проговори:

— Па, шта се чудиш, дошла је, но... али, молим те, Никола, не срди се, пази само, лијепо са њом, разговарај се. Та она је сирота и онако несрећна, Тетак Семен Федорович прави је деспот, зао човјек, тешко је с њим живјети. Она рече да ће само неколико дана код нас пробавити, док писмо од брата не добије.

Жена ми је још много којешта шептала о своме течи, о слабости људској у опште и младих жена посебице, о дужности нашој да дајемо склоништа свима па чак и грјешницима и т. д. — Ја обучем нов капут и пођем да се упознам с „тетком“. Од прве ријечи „тетка“ задахну врло досадном прозом, али...

За столом сједела је љепушката женица, великих, црних очију. Мој сто, сиви зидови, диван... — чинило ми се — да се све до најситнијег труна подмладило и добило неки весели изглед у присуству овог новог, младог и љепушкастог створења, паметна израза, а уз то црте на лицу изражаваху јој раскалашну и порочну физиономију. А да је наша гошћа била порочна жена познао сам ја

по њеном смијеху, по говору, по очима и по тону како разговараше с мојом женом — „приличном женском“. Није требала да ми прича: како је од мужа побјегла, како јој је муж стар, прави деспот, а она како је добра, млада и весела. Ја сам све то разумио од првог погледа, то ја могу тако лијепо да уочим — тешко да има у Европи вјештијег ока, које би могло боље од мене познати жене оваквог темперамента.

— А ја нисам знала да имам таквог одраслог нећака! — рече ми тетка пружајући руку са врашким осмјехом.

— А ја нисам знао да имам тако лијепу тетку! — додадох ја.

Понова сједосмо да вечерамо. Запушач с тријеском излете и из друге бутеле, и моја „тетка“ испи од једном по чаше, а кад ми жена изиде напоље тетка се не устезаше да испије и цијелу чашу на испан. Опих се ја и од вида и од даха и очију ове младе жене... Ви се сјећате оне романсе:

Очи црне, очи страсне,
Распаливе и прекрасне,
О како вас љубим ја!
Како вас се бојим ја!

Не сјећам се шта је послје било. Ко би хтио знати како почиње љубав тај нека чита романе и дугачке приповијетке, а ја ћу вам само мало рећи, и то ријечима оне исте глупе романсе:

Несрећни је био час
Кад први пут видјех вас...

Све суноврат пође врагу, у бездан. Као да ме је дохватио страшни и бијесни вихор, па ме као перо завитлао. Носио ме је он дуго и дуго, однио је он с лица земљиног и жену и „тетку“ саму и младост и снагу моју. Из степске станице, као што видите, ево бацио ме је на ову пуну и мрачну улицу... Сад ми реците: каква ме још несрећа може задесити?...

Крагујевац.

Д. Ј. Димитријевић.

П И С М А

Нови Сад, септембра 1899.

(Прослава Јована Хаџића - Милоша Светића. — Матица Српска. — „Покрет.“)

И Нови Сад по кадшто трепне очима из свог књижевног дремљивог вегетисања те даде знак живота. Некадања Атина свела се на чисто политичко партијско поприште, а књижевност остала је једино у Матици Српској, да се према приликама развија и снажи.

И августа ове године прославила је Матица Српска стогодишњицу рођења њеног оснивача Јована Хаџића, названог у књижевности Милоша Светића. Он је био некад стуб српске интелигенције новосадске и угледан књижевник. После борбе са Вуком и његових начела о српском језику и правопису, и после коначне Вукове победе — Милошу Светићу одаје српски народ славу и хвалу ради његових заслуга на пољу српске културе: ради оснивања *Матице Српске* 1826 године, лицем на светога Саву; ради заслуга по *Српску Велику Гимназију у Новом Саду*, ради њеног православно-српског карактера; ради његова рада на *пољу српске цркве и школе*, као посланика на српским саборима од 1847 па до 1865 године; ради његова огромна рада *Србијанских закона*; ради његове увиђавности у Вукову побједу и уважања Вукова правописа у своју Новосадску Српску Гимназију, и ради дарежљиве његове деснице која је толико помогла српским сиромашним ђацима!

На овој свечаној прослави присуствовао је српски патријарх Георгије Бранковић и бачки епископ Митрофан Шевић, леп број чланова Матичиних и иначе публике.

Из Матичине дворане пошло се у Саборну цркву где је одржан парастос. Парастос је свршио бачки епископ уз велик број свештенства, а после се изшло

у Јовановску цркву где је преливен и гроб Јована Хаџића, на чијем су споменику постављена била два венца, један од Матице а један од родбине покојникове. Свечаност је настављена у селници Матице Српске. Осим осталих била је присутна још једина кћи покојникова, госпођа Милица удова Барић.

После поздрава председникова и прочитаних брзојавних честитака отпоче секретар матичин др. Милан Савић говор свој о слављенику. У лепом и исцрпном свом говору изнео је говорник читав Хаџићев рад и живот и њихову вредност за Матицу. После свршеног говора одала је скупштина своје признање бурним усклицима и слављенику и говорнику.

*

После свега овога наставио се рад редовне главне скупштине. На овој скупштини обављен је избор председника, потпредседника, секретара и једног и другог, књиговође и благајника, и на сва та места изабрани су дојакошњи: А. Хаџић, Паја Гостовић, др. Милан Савић, Сава Петровић, Аркадије Марковић и Данило Манојловић. *Данило Манојловић* обавља дужност Матичина благајника савесно, верно, ревносно и часно већ двадесетипет година, те му је скупштина изразила на том своју захвалност и признање. Затим је обавила ова скупштина изабор библиотекара, који ће, поред библиотекарства, вршити и дужност архивара и регистратора. Избор је врло срећно пао на човека способна, јер је академски образован, вољна и вредна, што је показао досадањим својим научним радом. Изабран је др. *Јован Радонић* досад професор у српској гимназији у Цариграду. Тим чином уведен је нов службеник у особље Матичино, службеник важан по књижевни задатак Матичин. *Књижевно одељење* држало је 28. августа своју редовну седницу

под председништвом А. Хаџића, председника друштвеног. Председник, отварајући седницу, поздравља Бачког владуку г. Митрофана Шевића, који је као члан Књижевног Одељења први пут дошао у седницу. Поздравља топлим речима дра Е. Маргалића, професора Будимпештанског универзитета, министарског повереника за српску велику гимназију Новосадску и књижевника, који је песме о Краљевићу Марку превео на мађарски језик и у посебној књизи на свет издао. — За председника Књижевног Одељења бира се једногласно прота Јован Вучковић, досадањи потпредседник. — За чланове Књижевног Одбора бирају се већином гласова: Јован Грчић, др. Милан Савић, Милан А. Јовановић, Стеван Лекић, Сава Петовић, др. Јован Радонић, др. Ђорђе Дера, Тихомир Остојић, из места, а са стране ови: Паја Марковић, Милутин Јакшић, Радивој Врховац и Ђорђе Магарашевић, сви из Ср. Карловаца. — Према једногласном мишљењу чланова: Јована Грчића и Радивоја Врховца досуђује се, на основу овлаштења главне скупштине награда од 100 форшаљивој игри у 1 чину с натписом: „*Петка срећа*,” под уобичајеним условима. Кад се отворило делу приложено писмо, на коме је исти мото био, који и на делу, видело се, да је споменуто шаљиву игру написала *Милева Симићева*, учитељица више дјевојачке школе српске у Новом Саду. — Исти оцењивачи не препоручују за награду трагедију „Бан“ и шаљиву игру „По команди“, од непознатих писаца, и ако овом последњем делу признају многе врлине и доста уметну изразу. — Узет је на знање одговор председников на питања, која је ставио члан др. Станоје Станојевић у погледу одређења делокруга Књижевног Одељења и Управног Одбора.

Служећи се штампаним извјештајима о овим седницама, дозволите господине уреднице, да споменем још једну околност, која је пре Матичине седнице заинтере-

совала њене чланове и читалачку публику. То је прва свеска „Покрета“, у коме се искључиво говори о Српској Матици. Да напоменемо наслове тих чланака: *Како се уређивао Летопис* од Јов(вана) Рад(онића); *О извјештајима књижевног одељења и одбора Матице Српске* од Ст(аноја) Ст(анојевића); *О књижници и књижничару Матице Српске* од М(илутина) Ј(анковића) и *Средина Матице Српске* од Тих(омира) О(стојића), који је најопширнији и најисцрпније указује на околности, због којих у нас, а нарочито у Новом Саду књижевност тако тремо тавори дане. Да наведем само нешто из последњих редака овог чланка.

„Матица није устројена као руска царска Академија, да може својим радницима обезбедити екзистенцију па да се предаду цигло учењу и писању. Самосталних књижевника опет немамо. Матица мора онда формално да мити писмене људе из Новог Сада и Карловаца, да оставе свој службени посао, да се одреку одмора па да и њој штогод ураде. Оно мало школованих људи, које судбина баци у Нови Сад и Карловце, морају тако по милости случаја да постану књижевници. Зашто да се тако важна ствар остави случају? Ми се данас старамо да имамо и добрих трговаца, занатлија, ратара, па им дајемо стипендију. *А брине ли се когод за то да имамо и књижевника и научника, кад имадемо књижевно друштво?* Зар тај ред људи иде баш иза свију осталих? Или је то занат, којег се може ма ко латити?

Наше би автономне власти морале пазити и на ову ствар. Патронати наших гимназија и Саборски Одбор огрешује се о највеће интересе српскога народа, ако не уклањају сметње које стоје на путу професорима да рале на науци и књижевности, кад знамо, да су они најпре позвани да буду чланови Књижевног Одбора и да се баве науком. А јесте така сметња, кад се уреди пензија, да се старији професори замене новим, млађим снагама;

Ујесте така сметња кад је број професорских места сведен на *minimum*, те су професори преоптерећени школским дужностима. Знам да ће се многи иронично насмешити, ако затражим, да се професорима за 30 година службе даје бар по једанпут двапут одсуство за путовање по књижицама и културним земљама. Црквена опћина новосадска пропушта своју дужност према Матици, ако за своје свештенике и учитеље не бира такве људе који могу и Матици привредити.

Професор наше богословије, то је, чини ми се, још најзгодније место за српског научника. Само би се морало то место тако наградити, да не буде само пролазна штација за друге црквене службе, него жељена мета људи од науке. И онда, зашто да нису катедре за грчки и словенски језик редовне, а за српску исто-

рију засебна. Кад би то постале, добили бисмо три дивна места за по једног византолога, славиству и српског историка. Фондови би олако поднели тај трошак, а Матица би добила три одлична радника више. И библиотекарство митрополитске библиотеке може бити уточиште за једног спремног научника, као што ће, ако Бог да, библиотекарство Матичине библиотеке.

У опће, крејирајмо што више места за људе који се баве науком и књижевношћу и концентришимо што више спремних људи у Нови Сад и Карловце. — то треба да је лозинка свију који мисле помоћи Матици, а надам се, да ће од таквих људи имати користи и наши просветни заводи и цело друштво“.

—тић.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ

Izabrane pjesme

Silvija Str. Kranjčevića. Izdanje Matice Hrvatske 1899.

Послије јамачно више од петнаест година свог пјесниковања, г. Крањчевић излази пред свој народ први пут са својим пјесмама, скупљених уједно и штампаних у засебну књигу. Какав риједак случај у нас! — Петнаест година пјевања, толико година биљежења својих најинтимнијих осјећања, глачања своје форме, усавршавања ритмичке музике, јамачно и учења и студирања страних литературā — па каква красна пјесничка кроника! . . . Интерес и симпатија које су у вама изазвали први стихови овог пјесника, претварају се пред овом књигом у љубав за њ и респект за његов истински и велики таленат. Видите у једном скромном издању и без сваких предговора, најљепше и најсвјетлије перле једне осјетљиве душе пјесничке, избачене валом његове душе као бисер и сребрне шкољке, валом једног

мора које је читава ризница. Тај свијетли колијер низан мирном руком једног одабраног свог сина, метла је ето његова отаџбина на своје грло, у дане, када хрватска лирика бјеше дошла да јој представници бјеху Харамбашић и Тресић-Павичић. Један накит риједак и драгоцен, достојан да мајка својег сина загрли као своју велику узданицу и првог и најваљанијег од његових другова.

Како да речемо за ове пјесме? Нису то руже ни камелије, њежне и умивене росом, које вечером изгледају да дријемају а јутром да су неразбуђене; није то поток чији вас мрмор успављује и буди у једном другом свијету. Не, пред вама би прије стајала једна титанска шума гдје ти шум лисја и лахора заглушује тежак хук водопада а гдје ти пјесму славујеву отима клик крагуља у азурном пространству те шуме. Чујеш стално и непромјењљиво један глас потпуно мужеван силазећи са стиха на стих, са строфе на строфу; не

глас пјевача, него клицање неког говорника, чија те збиља и реторичка снага не успављује у ружичаст појетски сан, него буди у неку херојску јаву.

Ако нисте наклоњени једном извјесном жанру пјесничком философисања који мало те није најмање оригиналан: оном појетизовању моралистичких идеја, које личи на појетску катихизацију, као што нисам наклоњен ја — а ви преврните који листак у овој књизи и застаните над оним живим, оним тако врелим тако истинским откуцајима једног прожманог патриотског срца. Ето Вам мјеста гдје ћете наћи овог дивног пјесника јачег од Прерадовића а тако блиског оним херојским даворијама нашег Змаја. Како ли је диван и респектован патриотизам ма који и ма којег срца, само, кад је овако искрено манифестиран; како ли вас испуњава учешћем један онако дубок глас сина над мајком која је јадна! Не тјесногруди патриотизам Тресићев, неславенски и небратски, него Крањчевићев топли, свјежи, истински и тако широк, како га показује његова величанствена *Slavenska lipa*, под чијим титанским гранама не умију да нађу инспирације барди раздора. Не ћете у овој књизи наћи историју једне младости са њеним фазама, њеним сладостима и њеним патњама; историју срца које је љубило и умирало од љубави, и о ком би ти рекао пјесник као *L' Isle-Adam*-ова Зајра: *Je suis de la tribu d'Azra, chez nous on meurt lorsque l'on aime!*“ Не, за тај најјачи осјећај његових година, оvdје нема ријечи. Ви ћете то зажалити, као што сам и ја тако искрено зажалио. Али ћете наћи једну љубав другога имена саопћену нам на начин тако јединствен, тако интиман и тако појетски велик. То је љубав за отаџбину коју љуби као Иго и Змај.

Ту баш је Крањчевић најрјечитији, најистинскији. Ви сте с њим за срцем душом тужни за оним синовима наше и

његове отаџбине којима пјева у својим бисерним *ускочким елегијама*, а који иструнуше одгурнути каменим убогим тлом мајке домовине да на туђим и далеким обалама им за кором хљеба или под заставом туђина и злотвора просипа драгоцјену крв. Јесте —

Štuješ li slobodu, ljubiti li je umješ,
Razgovoru našem ne trebaju r'ječi:
Ja tvoj uzdah, suzu moju ti razumješ . . .

како он то понавља Мицкијевића. Да, ви разумијете ту сузу, тај уздах, јер су у *ускочким елегијама* тако истинити тако опћи.

То вам даје повода и онај језик на којем су испјеване, који је још и довољно чист; синтакса, која није конвенционална синтакса хрватских пјесника, и ако вас неугодно опомене на њу по које *тихо и веће, текот на суги*. То вам даје повода она здрава његова појетска мисаоност, његово са више жара него елоквенције:

A narod božji gledao je stup
I šapto: baš ga j' l'jepo vidjeti!
— Mojsije —

Осјећања које вас је у стању било да освоји и потресе само још над *Певанијом*, обузеће вас још и над овим пјесмама, које значе једну епоху, свијетлу и поносну, у лирици хрватској. То вас осјећање испуњава сталним поштоваоцем једне Музе познате до сад само са њене скромности, али данас познате по њеном видном и импозантном мјесту на нашем Југу. Заклопићете златне листове њене књиге, али ћете неодољиво да шапућете самном дивне стихове *Guslara*:

. . . Povlači se kao kuga,
Ni prosjačit više ne sm'je;
U torbi si prti druga
Zuko drvo svoje pjesme . . .
Iz zakrpa izderanih
Gusle vire s gladne torbe —
Ah to mole kralji, bani,
Koru hljeba, žlicu čorbe . . .

Књижевност

СЛОВЕНСКА

Српска

Милета Јакшић намјеран је да изда досадање своје *Пјесме* у засебној књизи, и моли српску читалачку публику да га у том послу својом претплатом потпомогне. Књига ће изијети око 12 штампаних табака на врло финој, глаткој хартији. Цијена у претплати јој је 80 новчића. Претплату ваља слати на писца. (Czerpua, n. p. Német Cernja, Torontál). — Милета Јакшић - Ленски познат је српској читалачкој публици са својих особито лијепих пјесама по свима српским часописима. „Зора“ је сретна да броји његово име међу својим најмилијим сарадницима препоручујући најтоплије ову збирку истинске, свјеже и тако љупке појезије. Милета Јакшић се броји међу најбољим снагама пјесничке омладине, он је себи стекао име у савременој српској књижевности оправдавши наде, које су се у њ полагале и данас је готов спремом и талентом својим да даде полета српској појезији уједињеним силама својих младих пјесничких другова.

Шарен венчић, књига за дјецу са сликама и пјесмама, написао Благоје Нед. Кечкић. Београд, штампа Павловића и Стојановића. — Писати за дјецу, није тако лака ствар, као што се мисли. Обично се вели, да дјеца нијесу пробирачи, али баш за то треба да је пробирач онај, који пише за дјецу. Његове ствари морају бити лијепе, занимљиве, поучне, а што је главно разумљиве и лакхе. Бадава ћемо чекати још толико и толико година, али у таким стварима тешко да ћемо икада дочекати новoga чика Јову Змаја. Зато не смијемо одбијати ни оне ствари, које и ако нијесу особито лијепе, нијесу баш ни ружне, те ако дјеца од њих и не ће имати велике користи, а оно не ће имати ни штете, барем не онолике, колико од којекаквих недотупавних превода. Ово важи и за Кечкићеве пјесме. Оне нијесу са свим одабране, углађене, лакхе, али их има, које ће дјеца у сласат прочитати и које ће им се и кад мало поодрасту једнако допадати. Ради тога и препоручујемо ову књигу.

Чеда Мијатовић. *Кнез Градоје од Орлова Града*, приповетка из времена боја на Косову.

Оштампано из „Бранкова кола“ за 1899. Ср. Карловци. Српска манастирска штампарија. — Писац „Иконије Везирове мајке“ и „Рајка од Расине“ излази пред српску читалачку публику, да је обрадује и трећом историјском приповијетком својом. И донста, ако је најновија, баш му је то и најљепша приповијетка! У њој, додуше, нема чудноватих пехина, ни подземних ходника, нема оних чуда, са каквима се сретамо у првим приповијеткама, али има више истине, више љепоте, више племените тенденције, по чему је, — по нашем мишљењу, — ова г. Мијатовићева приповијетка *најљепша* не само његова него у опште најљепша *историјска приповијетка* у српској књижевности. Можда би смо могли по нешто и замјерити н. пр. за историју Станка и Мандалене, за коју — по неким ситницама — знамо да постоји, али нам је писац нигдје не износи, те би смо волили, да нам је и Станка и Мандалену изоставио, него што је на неким мјестима остао тако нејасан и загонетан.

Мала Библиотека, лијепо и корисно подужеће *Издавачке Књижарнице Пахер и Кисића*, улази у живот. Три прве свеске већ су пред нама, те по њима познајемо, какве ће и друге бити, бар што се спољашње израде тиче. И радујемо се, што можемо казати, да је она онаква, каква треба да је: скромна, па ипак лијепа; а, поред тога, кад знамо, да је свакој свесци цијена само 12 новч. онда и врло јефтина. Имена Ст. Сремца, Магавуља, Јанка, Драг. Илића, Ивана Иванића, јамче нам, за садржину наредних свезака, „Мале библиотеке“ а о садржини ових трију, вољни смо опширније проговорити.

У I. свесци сретамо се са старим знацем и сарадником „Зоре“ Јованом Протићем, који је одабрао неколико својих сличица, названши их *Шарени Шлуници*. Сличице су одиста врло лијепе, испричане лако и живо, окићене сликовитим описима, а зачињене финим, здравим, једрим хумором. Као најљепшу од свију истичемо *Љубав и сузе*, њежну сеоску идилу, у којој се тако вјешто износи наивна љубав двоје сељанчади. За њом долази друга сличица *Само један дан*, доживљаји једнога „обичног“ човјека, који је, по несрећи, само за један дан, морао замјењивати уредника неких новина... Није потребно да трошимо више ријечи у похвалу ових сличица, њих не треба хвалити, — треба их само читати.

Друга свеска напуњена је приповијеткама Д. Ђ. Омчикуса, које носе наслов *Disjecta*. Омчикусу одавна ради по разним српским листовима и броји се у даровитије млађе приповиједаче. Његове ствари допадљиве су, а, што им нарочито подиже цијену, нису обичне. У добу приповиједача са села, оваке ствари увијек су нам добро дошле.

Приповетке Антона Чехова, превео Веља Миросављевић у трећој су свесци. Чехов је добро познат српској читалачкој публици. Његове лијепе ствари доносе скоро сви наши листови у српском преводу. Вријеме је било, да их једанпут видимо сакупљене и у збирци. Тек ће тако српска читалачка публика видети, кога имаду Руси у Антоњу Чехову. До те публике стоји, да се „Мала Библиотека“ одржи, те да нам скорим донесе осим српских, још много и много одабраних радова разних страних књижевника.

Испод Хума и Вележи, цртице Светозара Ђоровића. Садржај: Богојављенска ноћ, На бијелом хљебу, Јуда, Божића пшћка, У задњим часовима, Вукодлак, Писмо, Историја златног копарана, Швабица, Ситница, Отац и син, За један часак радости. Преплата се шаље издавачу Мити Стајићу у Биограду. — Већина ових прича позната је читалачкој публици из неких листова са својих лијепих описа, а неке су сасвим нове. Светозар Ђоровић нарочито је вјешт у овим окрајим цртама и радо га преводите на остале језике свјетске, нарочито славенске књижевности. Препоручујући ово издање јављамо да ће чим прије угледати свијета.

ц. ц.

Покрет. Нови Сад, Штампарија Српске Књижевне Браће М. Поповића 1899. Свеска I Садржина: Приступ — Како се уређивао Летопис — О извјештајима Књижевног Одељења и Одбора Матице Српске — О књижици и књижничару Матице Српске — Средина Матице Српске — „У овим свескама ће се претресати и расправљати питања која се тичу Срба у Угарској. Нарочито ће се у њима оцјењивати друштвене, књижевне и просвјетне појаве и установе, тачно ће се констатовати садашње стање, износиће се предлози за реформу. Гледиште с којег ћемо то чинити, правац којим ћемо при том ићи не ћемо да означавамо каквим звучним именом. Не ћемо да кажемо, да ће наш правац бити напредан, родољубив, рационалан итд. итд., само то једино обећавамо, да ћемо и при оцјењивању старог и предлагању новог искрено казивати, и да ћемо гледати само на опћу народну корист. Свеске „Покрета“ ће излазити неусиљено од времена на вријеме, кад се скупи доста материјала. Величина ће сваке свеске бити према материјалу а такође и цијена. Позивамо све наше књижевнике који пристају уз оно што је речено у Приступу, (а шта ми хоћемо, може се видети и из чланка ове I свеске), да нам буду сарадници. Рукописи нека се шаљу Тихомиру Остојићу у Нови Сад“.

„Покрет“ распродаје књижарница А. Пајевића, Цијена је 30 новчића.

Младен Жујић из Лебана дао је у штампу: **Златију** слику из босанског живота, из садашњости. Моли све своје пријатеље, другове и земљаке да настану да скупе што више претплатника и да њихов списак а и преглату пошљу на његову адресу најдаље до 15. септембра тек. год. Књига ће бити штампана на лијепој хартији, осмине. Цијена је 0:50 дин.

Српска Звезда велики илустровани календар за 1900 годину изашао је из штампе са сљедећом садржином: I. Календарски дио, у коме сем описа значења календара наћи ће читаоци и друге ствари као: који се апостол и које еванђеље има читати у цркви кога празника, глас истих; слава разних друштава, кад су радње затворене, државне празнике, владалачки дом, црквену управу и знатне године по Србе и Српство. II. Забавни дио: 1. Ивина драга, из снопхатица, пјесма Змај Јована Јовановића; 2. Талаци селасе, приповјетка Бранислава Нушића; 3. Мртав витез, пјесма Милорада Ј. Митровића; 4. Друмска механа, приповјетка Милована Глишића; 5. Што ћутиш, пјесма Ристе Одавића; 6. Гицијан у Дубровнику, од Марка Цара; 7. Лјепа Неда, балада Јована Дучића; 8. Јадац, приповјетка Јанка Веселиновића; 9. Ружа и босиљак, басна, од Милорада Ј. Митровића; 10. Полазник, приповјетка Светозара Ђоровића; 11. Мала вила, пјесма Дим. Глигорића; 12. Болничарка, приповјетка Симе Матавуља; 13. Слобода и образовање од др. Војислава Бакића; 14. Пред судом из биљежака Тасе Миленковића; 15. Ружи, алегорија од Саве Д. Мијалковића; III. Народно здравље: 1. Чувајте своје очи и не повједајте их никоме, од др. Ђоке Нешњића; 2. Хигијенске напомене, за оне који траже стан од др. Војислава Ђорђевића; 3. Љекарски савјети, по „Народ здрављу“; IV. Привредни дио: 1. Поука о сађењу шећерне репе, од П. М. Грковића; V. Таксени дио: 1. Таксе по закону о таксама; 2. Таксе телеграфске; 3. Таксе поштанске, и 4. Таксе о путовању поштанским колима. VI. Опис слика и VII. Огласи. Сем овако одабране садржине у календару има 15 слика. Цијена је календару само 1 динар. Штампарија Павловића и Стојановића.

Ишла је VIII. књига „Братства“ са овом садржином: *Српска црква*, пјесма од † Николе Маножловића, Рајка. *Душанов поход на Цариград*, пјесма од Јов. Маговчевића. *Лунак — жене*, историјске цртице из млетачке владавине у Далмацији за кипарског рата од Јов. Н. Томића. *Хајдук Вељко*, пјесма од Милорада Ј. Митровића. *Дебар и његова околина*, од М. М. Вељ., учитеља. *На Косову*, пјесма од Косовца. *Српски одисај*, пјесма препјевана с грчког од Ђачета Косовљанчета. *Ириг и његова околина*, путопис од Милоја Бумбића. *Манастир Дреновац у Славонији*,

приложак историји Српске цркве од Попа Лазара Богдановића. „*Ја сам Србин*“, приповјетка Радоја Домановића. *Браћа*, прича од Јована Ђ. Пантелија. *Браћи Мухамедове вјере*, pjesма од Р. К. Браћа, комедија у три чина, написао М. Цветић. *Стане кућа у Црној Гођи*, написао Андрија Јовићевић, учитељ. *Свадбене pjesме из Пирота*, прибилижила и обичај описала Јела. У *природи*, неколике природописне цртеже написао Богдан Јанковић, професор. *Српско небо*, израдио Јеленко Михаиловић, професор. *Извештај о Светосавској Вечерњој Школи*, од Јов. Миодраговића. *Милош С. Милојевић*, некролог од Зар. Р. Поповића. *Протофрез Јеврем А Илић*, некролог од Зар. Р. Поповића. *Марко Аксенијевић*, некролог од Попа Лазара Богдановића.

Изишла је **Њемачка вјежбеница** за III. разред основних школа у Босни и Херцеговини, написао Ђуро Бујхер, директор учитељске школе у Сарајеву. Цијена 25 новчића.

Алекса Ј. Поповић, наставник војне академије у Биограду позива на претплату свог **Српско-турског и турско-српског рјечника**, који ће имати близу 15.000 разних арапских, перзиских и турских ријечи. Рјечник ће бити штампан на финој сатинираној хартији, а цијена му је 6 динара.

Ретка срећа зове се нова шаљива игра у 1 чину, што је предложена Српској Матици за награду. Писац је гђца **Милева Симић** а оцјењивачи су Јован Грчић и Радивој Врховац.

Гете и српска народна појезија. *Бранково Коло* донијело је пријевод расправе дра. Матије Мурка са горњим натписом, што је изишао у Бечком не-дјељном часопису *Die Zeit*.

Школа за виолину израдио за средње школе у крајевини Србији Влад. Р. Ђорђевић учитељ музике и пјевања. Цијена 3 динара или 3 круне. Књига је рађена у Бечу, на лијепој хартији, и има врло укусан облик. Може се добити код потписаног у Јагодини и у свима књижарама.

Разно

Је ли Петефи био Србин? Мађари су ово дана прославили свечано 50-годишњицу јуначке смрти њихова пјесника Александра *Петефија* на бојишту код Шегешвара у Ердељу 1849. год. Том приликом подигнут му је и споменик на самом бојном пољу. Нас се ова прослава у толико тиче, што су на њој *Мађари* и свечано и званично признали, да је њихов велики пјесник Александар *Петефи* (некад Петровић) *поријеклом — Србин*. Званични и главни говорник Миклош *Барта*, иначе велики шовиниста мађарски, говорио је на прослави око споменика код Шегешвара о *Петефијевој поријеклу* и раду и том приликом рекао:

„*Будите поздрављени пријатељи Срби, који сте*

нам двије звијезде истакли на Мађарском небу: Дамјанића и Петефија“.

Ово званично признање са мађарске стране (које је штампано у свима мађарским листовима, а ми га узимамо из 210 броја „*Magyarország*“) ријешило је најзад ово спорно питање, које је досад само за странце, а не и за нас Србе, било спорно. — Додајемо још да су ђенерал *Дамјанић*, као и министар правде *Сава Вуковић*, оба прваци у мађарском покрету 1848/49. год. били — Срби.

Јубиларни Албум. Господин *Пера Добриновић*, члан Срп. Нар. Позоришта прославио је лани своју двадесетгодишњицу умјетничког му напорног и бурног живота. Српски народ дао је видљива знака своје особите симпатије према своме миљенику *Пери*, а за успомену на те дане господин *Добриновић* издаје скорим један албум слика својих најбољих улога. Писац ових редака имао је срећу прегледати до близу стотине фотографија кабинета формата из умјетничког атељера дворског фотографа Милана Јовановића из Биограда, у којима је једна слика лепша од друге. Сви они типови, које је управо *Добриновић* креирао на позорници, ту су у најизразитијим позама поређани. Господин *Добриновић* намјерава овај свој Албум дати израдити у једном од најбољих њемачких умјетничких завода. Кад буде вријеме ми ћемо о свему више проговорити, а за сада износимо само нашу штовану публику на знање топло јој препоручујући тај драги албум њенога љубимца.

Das literarische Echo доноси у свом 22. броју из пера *Георга Адама* међу осталим ове ретке о савременој српској белетристичној журналистици: „Послиједњи дани мјесеца јуна ове године донијели су српској књижевности узвишену свечаност: педесетгодишњи пјеснички јубилеум „српскога барда“ *Змаја Јована Јовановића*, о коме је било спомена у претпрошлом броју. Почетак рада овог опће љубљенога пјесника у свом народу пада у доба новопробуђене српске књижевности, која је ускрела неуморним радом славнога *Вука Стефановића Караџића*. У дугом времену свог пјесничког стварања, које ни данас још није престало, стајао је *Змајова* — тако се он обично сам назива — вјерно и чврсто раме уз раме свом народу и у својим pjesмама умео је да све оно мелодички одјекне, што је срце Србиново загријевало. Сасвим је дакле природно што га сви српски листови радосно и одушевљено прослављају. У „*Бранкову Колу*“ које му је читав број посветило, истиче *Радивој Врховац* његов значај за српску књижевност, а *Марко Цар* у једној краткој скици слави мисаони садржај његових pjesама. *Др. Милан Савић* у једној малој студији поставља уз лиричара *Змаја*, епичара *Ђуру Јакшића* и драматичара *Лазу Костића*. Уз ове радове надовезује читав ред посвета, личних успо-

мена из пера одличних српских личности на пољу српске књижевности. — И херцеговачки часопис *Зора* доноси у својој Змајевој свесци велик број таквих посветних радова у везаном и невезаном слогу у славу јубилара. Овдје износи *Стеван Жакула* предглед Змајева рада као лиричара, као патриотског pjesника, као хумористу и сатирика, где је нарочито још истакао његове заслуге по дјечију књижевност и приказао га као извреног преводиоца.

Кратке вијести

* *Историја бугарске цркве*. Синод бугарске Егзархије у Цариграду расписао је 4000 динара награде за дјело о Историји бугарске цркве од њена постанка до данас. Рок за израду ове расправе остављен је пуне четири године.

* 16. Августа прослављен је у цијелој Њемачкој сто педесети рођен дан највећег њемачког pjesника Гете-а.

* 20 Августа отворено је у Христијанији најсвечаније норвешко позориште у присуству краља Оскара, и pjesника Ибзена и Бјернзона.

* Мађарско „Народно Позориште“ даваће у овогодишњој сезони Тургењевљев комад „Курзовкин“. Ово је први руски комад на мађарској позорници.

* Према позиву председника књиж. одјелена Матице Српске умовљен је члан Милутин Јакшић да говори у спомен члану Мани Грбићу а Аркадије Вараћанин члану Дим. Јосићу.

* У репертоар Српског Народног Позоришта примљено је дјело: „Туђе улоге“, комедија у 4 чина, написао Ј. П. Полонски, превео Јован Петровић.

* Наш врли сарадник господ. Јован Максимовић професор гимназије Кнеза Милоша Великог у Крагујевцу именован је за надзорника Народних Школа друге класе округа крагујевачког.

* Честити игуман манастира Раванице господин Серије Попић штампао је своја два говора, говорена приликом трносања новообновљене цркве манастира Врдника Раванице и приликом посјете Сантовчана истог манастира.

* „Женски Свет“ излазиће од Нове године двапут мјесечно у истом формату.

* „Просветна Задруга Српкиња у Старом Бечеју“ прославила је 15 августа свечано своју двадесетпето-годишњицу.

* Мјесеца октобра о. г. као гошћа играће у Загребачком Хрватском Земаљском Казалишту Сара Бернхард са својом дружином, а одмах иза ње Ермете Новели опет са својом дружином.

* У Лајпцигу почеће излазити у свескама Свето Писмо Старог и Новог Завјета са 1000 иду-

страција најславнијих умјетника свијета. Биће 40 свезака по 40 фенига.

* За председника Српске Академије Наука у Биограду именован је краљ. указом г. Сима Лозанић, садашњи министар на располагању и изучени кемичар.

* Мавро Јокаји, коме је сада 74 године, вјенчао се, како из Будимпеште јављају, 4. о. м. с глумицом Арабелом Нађ, којој је сада 20 година. Младенци су послје вјенчања у 2 сата по подне отпутовали у Беч.

ЧИТУЛА

Владимир М. Радовић. И ледена смрт ману својом косом и покоси још један драг живот, покоси га у најбољој снази, у 36. години. Први оснивач српске књижаре и штампарије у Херцеговини, оснивач политичкога листа „Српскога Вјесника“, један од најврједнијих синова српскога народа у овим земљама *Владимир М. Радовић*, недавно се растао са врљивим овим свијетом и отишао гори у љепши и бољи, да се пред престолом Свевршњег помоли за срећу и спас свога народа. Лака му земља!

Владимир Јакшић, начелник министарства народне привреде у пензији преминуо је у Биограду. Као начелник статистичког одјелена издавао је *Државни Србије*. Подожајем својим био је сретан да понесе највише страних ордена што их је ико у Србији до данас понио. — Лака му земља!

Петар Н. Весаровић. Један млад живот, једна нада породице своје и један радник на српској књижи нестало је међу живима. Као слушалац филозофије у својој 21 години живота преминуо је у Јабланици тражећи лијека у њеном свезем ваздуху и зеленилу. Пера је био почетник али озбиљан радња српске књижевности. Родио се у Сарајеву, а син је умрлог даровитог приповједача Николе Весаровића. Покој ти души!

Јаниће Пап. Дробњак, свршивши Велику Школу у Биограду и огинавши у туђину да настави студије, умре као „добар, искрен друг, чија је душа била пуна љубави и милоште, он није знао да мрзи. То се види и по његовим pjesмама које су овдје ондје угледале свијета. Али још више што га је уздицало изнад његових другова и вршњака, то је била сила његова ума, гвоздена воља за рад и изванредна интелигенција, који су му тако велику будућност отворали... Али је не само својим pjesмама он наговјештавао себи велики глас, него је његова жива фантазија и бујан ум, још у тако младим годинама, засјекао у драму, и он је у својој деветнаестој години написао ону лијепу, у стиховима драму: *Потоњи десет* која се већ неколико година игра на биоградској позорници“. — Мир његовој млађаној души!

САДРЖАЈ: *Јован Ристић*. — Одговори на питања нашег уредништва српским књижевницима: *Одговара* Света М. Јакшић. — *Пјесме:* *Пјесме Владе Јовановића: Извикан, Није суђено, Љубавник на смрти, Сени Војислава Ј. Илића*. — *Приповијетке:* И. Ђипико: *На сунчевој жеги*. — Бранковински: *Усамљена путница*. — Ј. Henry Gréville: *Јагоде*, превела Мил. П. К. — Антон Чехов: *Шампањак*, превео Д. Ј. Димитријевић. — **Чланци:** *Књижевни рад Архимандрита Никифора Дућића*, написао Шпаго. — *Фридрих Сметана*, чешки композитор, приближио Н. С. П. — **Оцјене и прикази:** *Izabrane pjesme Silvija Str. Kranjčevića*, приказује Уредник. — **Кроника.** *Књижевност*. — *Разно*. — *Кратке вијести*. — *Читула*.

Преплату *Зоре* прима њена Администрација, затим Издавачка Књижарница Шахер и Кисића у Мостару, Дворска Књижарница Мите Стајића у Биограду и сви њени повјереници. — Рукописи шаљу се Уредништву. — Поједина свеска стаје 40 новчића. — Прима трговачке и друге огласе, рачунајући од пошт-реда у једном слуху и то: за једно оглашавање по 6 повч., за три оглашавања по 4 повч., а за више од три пута, као и за огласе на читавај страни, знајно јефтиније. За сваки пут оглашавања урачунава се 30 повч. биљеговине.